

 Artikkelit

Teoreettinen tutkimus joukkoviestintä- ja mediatieteen intellektuaalisena tyylinä¹

Teoreettinen tutkimus on yleisenä käytäntönä sellaisissa vakiintuneissa oppiaineissa kuin fysiikka, taloustiede, kielitiede ja sosiologia. Joukkoviestintä- ja mediatieteessä se on sitä vastoin jäänyt vähälle huomiolle. Tästä vakuuttuakseen tarvitsee vain tutustua alan oppikirjoihin, jotka pääosin vaikenevat aiheesta. Tässä artikkelissa teoreettista tutkimusta kuitenkin tarkastellaan omana erityisenä tutkimustapana. Apuna käytetään intellektuaalisen tyylin käsitettä, joka on peräisin Gerd Buchdahlilta (1993). Artikkelin alussa käydään läpi, millaisia suuria muutoksia tieteenfilosofisissa käsityksissä on tapahtunut ajanjaksolla, joka ulottuu antiikista 1900-luvulle. Esiin nostetaan myös 1900-luvun mediatutkimuksen pääsuuntauksia. Tämän jälkeen valaistetaan teoreettisen tutkimuksen yleistä luonnetta. Teoreettisen joukkoviestintä- ja mediatieteen vaihtoehtoja käsitellään erittelemällä viittä esimerkkiartikkelia (Traub 1933, Lazarsfeld & Merton 1948, Morin 1953, Carey 1975, Hall 1980). Lopuksi vertaillaan vielä, mikä tyylin merkitys on taiteessa ja mikä tutkimuksessa. Lisäksi pohditaan, onko mediafilosofia – eli saksalaisittain *Medienwissenschaft* – muuttamassa alan intellektuaalista tyyliä.

Tieteen, kuten monen muunkin elämänalueen, kehitystä ohjaavat makuaisti ja tyylietietoisuus. Joku tieteenekijä tuntee vetoa yhdenlaiseen, joku muu toisenlaiseen tapaan harjoittaa tutkimusta. Tämä vaihtelu ei päde ainoastaan yksittäisiin tutkijoihin vaan myös tutkijakollektiiveihin ja niiden tieteenihanteisiin: yhdessä tutkimusperinteessä arvostetaan yhdenlaista, jossain muussa toisenlaista ajattelutapaa. Tieteenihanteiden ryhmätasoisien vaihtelun olemassaolo tulee selväksi etenkin, kun tarkastellaan sellaisen erityistieteen kuin joukkoviestintä- ja mediatieteen kehitystä.

Satavuotisen kehityksensä aikana 1910-luvulta nykypäivään joukkoviestinnän ja medioiden tutkimusta ovat ohjanneet oman aikansa ja kulttuuripiirinsä kulloisetkin käsitykset hyvästä tieteestä. Tämän taustan tuntemus auttaa myös ymmärtämään oman aikamme valtavirtauksia ja itsestäänselvyyksinä pidettyjä ajatuksia siitä, mistä tieteessä on kyse ja miltä hyvä tutkimus näyttää. Yksi näistä itsestäänselvyyksistä on tutkimuksen ja empiirisen tutkimuksen samastus, joka on johtanut teoreettisen tut-

kimuksen unohtamiseen. Tarkasteluni lähtökohdan voikin ilmaista seuraavasti: Stuart Hall ei olisi kyennyt laatimaan tunnetuinta artikkeliaan ”Encoding/Decoding” (Hall 1980a), mikäli hän olisi nojannut sellaiseen media- ja kulttuurintutkimuksen metodikirjaan kuin Jane Stokesin *How to Do Media and Cultural Studies* (2003). Stokesin työ ei näet puhu lainkaan sellaisesta teoreettisesta tutkimuksesta, jota Hallin työ edustaa.

Stokesin teoksessa ei ole kyse ainoastaan yhdestä satunnaisesta viime vuosikymmenien metodioppaasta tai pelkästään brittiläisestä keskustelusta. Taustalla on laajempi, 1980-luvun ensipuoliskolla tapahtunut tiedemaun muutos ja sen synnyttänyt ihmistieteiden metodologian uusi tyylikausi. Sen vaikutus on näkynyt varsinkin anglosaksisella kielialueella ja maissa, jotka ovat sen vaikutuspiirissä. Vaikutus on ilmentynyt eritoten siinä, että tutkimuksella on alettu tarkoittaa pelkästään empiiristä tutkimusta. Esimerkiksi puhuttaessa laadullisesta tutkimuksesta tarkoitetaan ainoastaan laadullista *empiiristä* tutkimusta (esim. Alasuutari 1993). Tässä artikkelissa tarkastelen, miten ja miksi tähän on tultu. Samalla etsin vastausta kysymykseen, mikä on teoreettisen tutkimuksen rooli joukkoviestintä- ja mediatieteessä.

Tiede ja tieteenihanteet: yleisestä tieteenfilosofiasta mediatutkimukseen

Tiede on nimitys kokemusperäiselle ja rationaaliselle maailmankuvaukselle ja -selitykselle. Se mitä tällä tarkoitetaan tai mikä tieteenihanne kulloinkin vallitsee, on vaihdellut antiikista nykypäiviin. Kuvaan tätä Gerd Buchdahlilta (1993) lainaamallaan intellektuaalisen tyylin käsitteellä. Sen mukaisesti tieteellisen tutkimuksen ratkaistavana on kolme avainkysymystä: 1) millä menetelmällä tietoa hankitaan, 2) minkä periaatteiden mukaisesti tieto järjestetään, ja 3) mikä antaa tiedolle sen merkityksen tai mielen. Riippuen siitä, millä tavalla kukin näistä ongelmista ratkaistaan ja mikä ongelmista mahdollisesti hallitsee tiettyä tutkimustyyppiä, voidaan erottaa toisistaan poikkeavia intellektuaalisia tyyliä. Niissä on siis kyse tieteellisen järjenkäytön kulloisistakin menettelytavoista. Tätä kirjoa voi valaista kuvaamalla ensin lyhyesti länsimaisen tiedekäsityksen suurta linjaa antiikista 1900-luvulle ja sitten joukkoviestintätieteen kehitystä 1900-luvun alusta 2000-luvun alkuun.

Yksinkertaistetusti antiikin panos tieteenihanteen muodostuksessa on aksiomaattisuus, jonka vaikutusvaltaisina muotoilu on Eukleideen geometria (vrt. esim. Losee 1980, 5–28). Toisin sanoen oli tieto hankittu miten tahansa², se tuli järjestää suljetuksi hierarkkiseksi järjestelmäksi. Tieteellisen tiedon perustan muodostivat aksioomat, joista voitiin johtaa teoreemoja. Teoreemoilla tuli olla empiirisiä kiinnekohtia. Aristoteles ulotti tämän periaatteen myös erityistieteisiin, joiden tieto tuli järjestää syllogismien avulla (Kakkuri-Knuuttila 1985, 81–82). Tämä selittää, miksi Aristoteleella luokittelu on keskeinen tiedonmuodostuksen menetelmä: sen avulla – laji- ja sukukäsittein – voidaan jäsentää tiedon avaruus. Nykyään joukkoviestintätieteilijät tapaavat korostaa genretutkijoiden lailla tämän tieteenihanteen rajoja, koska luokkakäsitteet eivät väitetysti tavoita todellisuuden moninaisuutta. Aristoteleella empiiristä herkkyyttä

tärkeämpi tiedonihanne, siis intellektuaalisen tyylin pääomaisuus, oli silti mahdollisuus järjestää tieto yhdenmukaisten periaatteiden avulla.

Uudella ajalla aksiomaattisuus joutui kritiikin kohteeksi kahdessa vaiheessa. Uusi luonnontiede, joka yhdistyy Galilein nimeen, toi aksiomaattisuuden rinnalle ja sitä kontrolloivaksi vaatimukseksi empiirisen todentamisen, joka mahdollistuu matemaatiikan tarjoamin apuvälinein. Sen määrämuotona on systemaattinen havainnointi. Luonnontieteissä tätä edustaa erityisesti tieteellinen koe ja myöhemmin yhteiskuntatieteissä otantapohjainen kyselytutkimus. Tiedon järjestämisen yhtenä ihanteena kylläkin säilyy edelleen aksiomaattis-deduktiivinen järjestelmä, mutta sen on vastattava matematisoidun empiirisen tiedonhankinnan kautta saatuja tuloksia. Kun tämä periaate ulotetaan 1600- ja 1700-luvuilla ihmisen toimintaan ja kulttuuriin, nousee Vicosta alkaen luonnontieteiden tieteenihanteen vastustus, joka nojaa tiedon mielekkyyssperusteisiin (vrt. esim. Cassirer 1942, 11–17).

Ihmisen luonnontieteellinen selittäminen voi olla empiirisesti selitysvoimaista ja systemaattista, mutta se nojaa vääristyneeseen ihmiskuvaan. 1800-luvun taitteen saksalainen idealismi yrittääkin toisaalta sovittaa yhteen luonnon lainalaisuuden ja ihmisen vapauden (Kant); toisaalta se pyrkii säilyttämään tiedon yhtenäisyyden alistamalla luonnontarkastelun filosofassa olennoituvalle ihmis- eli henkityeteelle (Hegel). Näin kantilaisuus ja hegeliläisyys säilyvät myöhemminkin kahtena erillisenä intellektuaalisena tyylinä, joissa tieteellisen tiedon kriteerinä on sen yhdenmukaisuus tietynlaisen humanistisen maailmankuvan tai ihmisen vapautumispyrkimyksen kanssa. Niillä on merkitystä myöhemmin esikuvina myös joukkoviestintätieteelle.

1800-luku merkitsee niin luonnontieteiden kuin ihmistieteidenkin levittäytymistä. Samalla se muodostaa välittömän taustan 1900-luvun taitteessa hahmottuvalle joukkoviestintä- ja mediatieteelle. Saksalaisen idealismin yritys muodostaa filosofian avulla yhteys luonnontieteiden ja ihmistieteiden välille ei osoittaudu kestäväksi, vaan näiden välinen kuilu tulee entistä ilmeisemmäksi. Tämä kiista huipentuu 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun taitteessa samalla, kun Einsteinin suhteellisuusteoria asettaa Newtonin mekaniikan varaan nojanneen luonnontieteen tieteenihanteen uuteen valoon. Näin 1900-luvun vaihteessa nousee yleiseen tietoisuuteen kaksi seikkaa (Rheinberger 2007, 9–13): se että uuden ajan alkupuolen klassinen fysiikka ei tarjoa enää mallia tieteelliselle rationaalisuudelle, ja se että yhtenäinen tiedekäsitys on lopullisesti hajonnut. Joukkoviestintätiede aloittaa kehityksensä lähtökohtanaan tämä alkutilanne. Kuvaan sen kehitystä soveltaen edelleen intellektuaalisen tyylin käsitettä ja kuvaamalla tällä kertaa 1900-luvun tieteenihanteita mediatutkimuksen valossa.

Joukkoviestintätieteen kehityksen suuri kaari 1900-luvun alusta 2000-luvun alkuun on tiivistettävissä seuraaviin suuntaa antaneisiin tutkimusperinteisiin (ks. myös Malmberg 1998): 1) saksalainen sanomalehtitiede (maailmansotien välillä), 2) amerikkalainen *mass communication research* (nousukausi 1940- ja 1950-luvuilla), 3) ranskalainen marxilais-psykoanalyttis-strukturalistinen tutkimus (1960- ja 1970-luvuilla), 4) brittiläinen kulttuurintutkimus (nousukausi 1980- ja 1990-luvuilla) ja 5) nykytilanne, jossa on oireita kulttuurintutkimuksen voiman ehtymisestä (esi-

merkiksi ns. uusmaterialismin nousu 2000-luvun ensivuosisikymmenellä). Niissä ilmevien intellektuaalisten tyylien vaihtelua voi yrittää kuvata ja selittää seuraavasti:

Saksalainen sanomalehtitiede (*Zeitungswissenschaft*) ponnistaa Hegelin jälkeisen henkítieteen perustalta ja 1900-luvun taitteen metodikiistan hermistämänä. Tiedonhankinnan menetelmän se saa henkítieteiden yleisestä metodiarsenaalista, jonka yhteisenä nimittäjänä on hermeneutiikka. Sanomalehtítieteen tehtävänä on kuvata ja tulkita sanomalehdistön historiaa ja eri ilmenemismuotoja. Se pyrkii ymmärtämään ainutkertaisia ilmiöitä ja saamaan selville mahdollisia yleisiä lainalaisuuksia. Tiedonjäsennyksen periaatteen puolestaan antaa sanomalehtítiede erityistieteenä. Toisin sanoen jonkin saadun tiedon relevanssin määrittää se, missä määrin se vastaa sanomalehtítieteen yhtenäisyysvaatimusta. Sanomalehtítieteellisen tutkimuksen merkitys taas nähdään sivistyksellisenä (se auttaa ymmärtämään historiaa ja sitä kautta nykyisyyttä) ja käytännöllisenä (se tarjoaa välineitä sanomalehtítieteen harjoittamiselle).

Amerikkalainen *mass communication research* (MCR) on 1920–1930-lukujen positivismiin perillinen. Sen tieteenihanne heijastaa Wienin piiriin henkeä, joka ilmenee eritoten menetelmätietoisuutena. Ei ole sattumaa, että Paul F. Lazarsfeld, matemaatikko ja yhteiskuntatieteiden matemaattisen metodologian kehittäjä, on keskeisessä asemassa MCR:n liikkeellepanossa. Hänen kauttaan tutkimussuunnan yleisilmeeksi tulee tiukka empiirinen ote yhdistyneen teorianmuodostuksen tavoitteeseen, mikä siis vastaa uuden ajan alun luonnontieteen ideaalia. Tutkimuksen merkitys tai käytännöllinen mieli taas perustellaan lähinnä vetoamalla käytännön tarpeisiin talouden, politiikan ja kulttuurin alueilla. Tutkimustulokset ovat mielekkäitä, jos ja kun niitä voidaan soveltaa tavaramainontaan, demokratian ylläpitämiseen ja ihmisten kulttuuritarpeiden tyydyttämiseen.

Joukkoviestintätieteen uudistamisen vetovastuu siirtyy 1960–1970-luvulla marxismin, strukturalismin ja psykoanalyysin yhdistelmälle, jonka valovoimaisin keskus on Ranska. Yhdistelmän liittäminen mediatutkimukseen jää kuitenkin eritoten brittien varaan. Sen intellektuaalisessa tyyliässä korostuu MCR:n empirismin sijaan rationalismi. Toisin sanoen tiedonhankinnan menetelmän selkeyden sijaan sen keskeisenä intellektuaalisena hyveenä on tiedon organisointi, tarkemmin sanottuna pyrkimys laajentaa tiettyjen peruseriaatteiden selityskykyä. Näin joukkoviestintä- ja media-ilmiöitä selitetään marxismissa taloustieteen, psykoanalyysissä syvyyspsykologian ja strukturalismissa kielítieteen käsittein. Rationalismiin liittyy myös voimakas tutkimuksen mielekkyyden korostus, joka kohdistuu emansipaatioon. Tieto on tietämisen arvoista, koska se edistää inhimillisen hädän poistamista tai on ainakin välttämätön väline ihmisen tulemisessa tietoiseksi itseään hallitsevista pinnan alaisista voimista.

Brittiläinen kulttuurintutkimus institutionalisoituu 1970-luvulla yhdistelmänä, jossa ulkomaisen lainan muodostaa strukturalistinen marxismi ja kotimaisen juuren Raymond Williamsin ja Richard Hoggartin arkitodellisuuden sekä kokemuksen korostus (Hall 1980b). Näistä empirismiin kallellaan oleva jälkimmäisen suunta osoittautuu edellisen rationalismia elinvoimaisemmaksi. Näin 1980- ja 1990-luvulla kulttuurintutkijoiden keskeiseksi kysymykseksi nousee tiedonhankinnan ja eritoten joukkoviestintän vastaanoton (laadullinen) metodi, ei teorianmuodostus. Vaikka Stuart Hall Britan-

niassa ja Lawrence Grossberg Yhdysvalloissa säilyvätkin kunnioitettuina suuntauksen niminä, ymmärtää sangen harva käytännössä heidän tutkimustyyliään, saatikka seuraa sitä omassa työssään. Näin kulttuurintutkimus palaa MCR:n linjavalintaan sitoessaan joukkoviestintätieteen tieteenihanteen empiirisen aineiston käsittelyyn. Tosin menettelyn mielekkyyssperustana käytetään nyt vakaumusta, että laadullisen tutkimuksen avulla päästään lähemmäksi ihmisten tosiasiallista mediakäyttäytymistä kuin määrällisellä empiirisen aineiston keruulla ja analyysillä. Toisin sanoen saatu tieto on merkityksellistä aivan uudella tavalla.

Kulttuurintutkimuksen maailmankartta koostuu 1980- ja 1990-luvulla vanhan britti-imperiumin maista (Englanti, Skotlanti, Yhdysvallat, Kanada, Australia) ja anglosaksisen vaikutuksen etupiiriin kuuluvista alueista (Hollanti, Pohjoismaat). 2000-luvun puolella kulttuurintutkimus menettää kuitenkin yhä enemmän sekä alueellista että sisällöllistä ominaislaatuua. Samalla kun kulttuurintutkimuksesta tulee uusi valtavirta, kehitty sen sisällä paineita päästä irti arkitodellisuuden hermeneutiikasta ja jopa kulttuuri-käsitteestä. Tämä ilmenee niin tunteiden korostuksessa (vrt. kokoaavasti Koivunen 2008) kuin teknologisessa antihumanismissa (Hall & Birchall 2006; vrt. myös Malmberg 2008). Lähitulevaisuudessa uusi tieteenihanne puhuttanee alaa yhä enemmän.

Teoreettisen tutkimuksen määrittely ja päätyypit

Jako empiiriseen ja teoreettiseen tutkimukseen nojaa tietoteoreettisiin perusteisiin, eikä se periaatekysymyksenä ole yhtä tärkeä kaikissa tiedekäsityksissä. Ongelma koskee tiedon perustaa eli sitä, minkä nojalla voimme pitää jotakin päteväenä tietona. Asian valaisemiseksi on havainnollista erottaa empiirinen ratkaisu ei-empiristisestä. Empiristinen käsitys lähtee siitä, että tieteellisen tiedon perustan muodostavat tietyllä tavalla tehdyt havainnot. Tieteessä on näin kysymys havaintojen tuottamisesta ja systemoinnista. Empiristiset tieteenfilosofiat poikkeavat toisistaan siinä, missä määrin ja millä tavalla ne painottavat havainnointia sekä minkä painon ne panevat havaintojen yleistykselle ja teorianmuodostukselle. Esimerkiksi laadullinen mediatutkimus korostaa nykyään havaintojen teon ei-systemaattista luonnetta, kun taas MCR:ssä tutkimus seisoo ja kaatuu sen nojalla, että havainnot kerätään yleistettävyyden mahdollistavalla tavalla. Molemmissa (laadullisessa mediatutkimuksessa enemmän kuin MCR:ssä) empiirisellä tutkimuksella on kuitenkin etuoikeutettu asema. Teoreettisen tutkimuksen määrä onkin osoitettu vähäiseksi siellä, missä laadullinen ja määrällinen sosiaalitutkimus hallitsevat alaa³.

Empiristisessä tieteenkäsityksessä tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on tutkimustulosten esittäminen. Kuvaavasti tätä vaihetta usein kutsutaan ”raportoinniksi” – kysehän on vain havainnoista purettujen tietojen siirtämisestä kirjalliseen muotoon. Ei-empiristisessä tiedekäsityksessä taas ei ole mitään yhtä perustaa, jolle tieto rakentuu. Havaintojen lisäksi siinä sallitaan muita samanarvoisia tiedon lähteitä, niin että tutkimustulosten esittäminen on havaintojen raportoinnin sijaan argumen-

tointia tietyn kannan puolesta (vrt. Kakkuri-Knuutila & Heinlahti 2006, tiivistetysti 11–14). Saman voi ilmaista myös niin, että ei-empiristisessä tietoteoriassa kosketusta todellisuuteen ei oleteta saatavan vain yhdellä tavalla, havaintojen välityksellä, vaan useampivaiheisesti ja -aineksisesti. Tälle on tieteenhistoriassa ollut eri malleja, joista tunnetuimmat lienevät Aristoteleen ilmiöiden pelastamisen tiedekäsitys (ks. Kakkuri-Knuutila 1996) ja Hegelin abstraktista konkreettiseen nousemisen dialektiikka, joka muodosti Marxin metodikäsityksen lähtökohdan (ks. Iljenkow 1974). Joukkoviestintätutkimuksessa ei-empiristinen näkemys onkin liittynyt erityisesti hegeliläis-henkitieteellisiin ja marxilaisiin suuntauksiin, joiden valtakautena myös teoreettisella tutkimuksella on ollut enemmän liikkuma-alaa.

Empiristisen ja ei-empiristisen tiedekäsityksen erottaminen avaa vasta näkökulman teoreettiseen tutkimukseen. Kuvaa on silti vielä täsmennettävä. Empiirinen työskentely edellyttää sekin teoreettisia välineitä, ja ei-empiirinen tai teoreettinen tutkimus tarvitsee kohteekseen myös havaintoaineistoja. Sen, miten teoreettinen tutkija operoi, voikin näin määrittellä kahdella tapaa: saman tutkijan kahtena eri roolina ja omana tutkijatyyppinä. Edellisestä on kyse silloin, kun empiiristä tutkimusta suorittava joutuu esimerkiksi saatuja havaintoja tulkitessaan pohtimaan erilaisia käsitteellisteoreettisia vaihtoehtoja. Veikko Pietilä (2000) on antanut mediatutkimuksen osalta elävän todistuksen siitä, missä määrin empiirinen ja teoreettinen työvaihe nivoutuvat empiirisessä tutkimuksessa yhteen. Tutkijatyypeistä on taas kyse silloin, kun tutkijat jakautuvat kahteen ryhmään sen mukaan, ovatko he erikoistuneet empiiriseen vai teoreettiseen tutkimukseen. Teoreettisella tutkimuksella tarkoitetaan tällöin ns. nojatuolitutkimusta eli tutkimusta, jonka harjoittaminen ei periaatteessa edellytä muuta kuin mukavan työtilan ja työrauhaa. Näin teoreettinen fyysikko, teoreettinen taloustieteilijä ja teoreettinen kielitieteilijä ovat omalla tieteenalallaan erikoistuneet nojatuolitutkimukseen. Talcott Parsons (1951, v) piti itseään ”parantumattomana teoreetikkona”. Hän on hyvä esimerkki teoreettisesta sosiologista, kun taas Albert Einstein (ks. 1934; vrt. myös Ruzavin 1968, 59–60) oli viime vuosisadan tunnetuin teoreettisen fysiikan harjoittaja.

Tavanomaisin tapa määrittellä teoreettinen tutkimus on kutsua sitä kirjallisuustutkimukseksi⁴. Tiede lähtee olemassa olevan tiedon pohjalta, ja näin jokaisen tutkimuksen yhtenä työvaiheena on – tai ainakin tulisi olla – tutustuminen aiheita käsittelevään aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Kirjallisuustutkimuksen idea kuvaa suhteellisen osuvasti nojatuolitutkijan arsenaalia: nojatuolin ja työrauhan lisäksi tarvitaan olemassa olevaa tietoa, jonka pääesitysmuotoina ovat artikkelit ja kirjat. Kysymyksen voivat kuitenkin tulla myös muiden keräämät empiiriset aineistot, tilastot yms. Teoreettisen tutkimuksen samastaminen kirjallisuustutkimukseen ilmaisee silti asian liian kapea-alaisesti, koska se määrittelee ainoastaan teoreettisen tutkimuksen aineiston mutta ei sen menettelytapoja. Näitä menettelytapoja on lukuisia, mutta ne voi tässä jakaa yleistävästi kolmeen päätyyppiin: teorioiden, metodien ja empiiristen aineistojen tutkimukseen.

Käsitteiden ja teorioiden tutkimuksen tyypillisiä tavoitteita ovat esimerkiksi teorioiden pohjalla olevan maailmankuvan tutkiminen (kuten ideologiakritiikissä), eri

teorioiden yhdistäminen (kuten muodostettaessa feminististä mediatutkimusta) ja teorioiden aukkojen paikantaminen. Metodologinen tutkimus on vanhastaan kohdistunut ns. metodikiistojen (saks. *Methodenstreit*) selvittämiseen. 1800-luvun loppupuolelta on tällaisia kiistoja käyty yhteiskuntatieteissä muun muassa sellaisissa kysymyksissä kuin voiko olla normatiivista yhteiskuntatiedettä, mikä on empiiristen metodien pätevyysalue, mitä tutkimustyyppjä on olemassa ja tuleeko empiirisen tutkijan menetellä määrällisesti vai laadullisesti. Empiiristen aineistojen teoreettista tutkimusta kutsutaan taas joko meta-analyysiksi tai sekundaarianalyysiksi. Kyse on siitä, että tutkija ei itse tee uusia havaintoja vaan tulkitsee muiden tekemiä, jo olemassa olevia havaintoja.

Joukkoviestintä- ja mediatiede: viisi esimerkkiä teoreettisesta tutkimuksesta

Joukkoviestintätiede, tiedotusoppi tai mediatutkimus – kaikki nämä nimitykset viittaavat samaan tutkimusperinteeseen, joka on seurannut itseymmärryksessään ihmistieteiden yleisiä suuntauksia. Olen edellä kuvannut tätä taustaa muutamain yleisluonnehdinnoin. Seuraavassa tarkoitukseni on teoreettisen tutkimuksen avulla hieman tarkentaa näin muodostunutta kuvaa. Tähän en saa paljon apua alan kirjallisuudesta, sillä teoreettisesta tutkimuksesta puhutaan siinä vain harvoin ja silloinkin rajoittuneesti (esim. Hachmeister 1987; Maier-Rabler ym. 1991, 105–110). Tästä syystä lähestyn aihetta systemaattisen esityksen sijaan viiden esimerkin valossa. Esimerkit olen poiminut niin, että niiden avulla voi samalla seurata joukkoviestintä- ja mediatieteen kehitystä 1900-luvun ensipuoliskon saksalaisesta sanomalehtitieteestä (Traub 1933) vuosisadan puolivälin amerikkalaiseen MCR:ään (Lazarsfeld & Merton 1948) sekä MCR:n vastaanottoon Ranskassa (Morin 1953), Yhdysvalloissa (Carey 1975) ja Britanniassa (Hall 1980a). Helpottaakseni analyysiä olen valinnut esimerkeiksi pelkkiä artikkeleita, joiden olennaiset piirteet on kirjoja helpompi tiivistää lyhyen esityksen tarpeisiin (teoreettisen monografian analyysitavasta ks. Malmberg 2006). Liittääkseni systemaattisen ja historiallisen tarkastelun yhteen paikannan kunkin esimerkin omaan aikaansa ja tutkimusperinteeseensä.

Tieteenalan määrittäminen: Traub (1933). Joukkoviestintä- ja mediatieteen tutkimusperinteistä suurimmat ennakkoluulot kohdistuvat varmaankin saksalaiseen sanomalehtitieteeseen (*Zeitungswissenschaft*). Sen kultakausi ajoittui maailmansotien väliseen aikaan, mutta sodan jälkeen se sai vastaansa niin positivismiin MCR:n hahmossa kuin marxismin puhdasoppineemmat versiot. Edelliset karsastivat *Zeitungswissenschaftin* normatiivisuutta ja vääränlaista empiirisen tutkimuksen mallia, jälkimmäiset sen idealismia ja vääränlaista suhdetta yhteiskunnalliseen käytäntöön. Molempien oli vaikea, ellei mahdoton, tunnistaa sitä sanomalehtitieteellisen tutkimuksen vahvuusaluetta, joka on tässä kiinnostuksen kohteenani: tiedon systemaattisuuden korostusta. Tieteenihanteen puoli, joka on saanut riittämättömästi huomiota mediatutkimuksessa, on juuri alan käsitteiden johdonmukaisuus ja kuvausvoima. Teoreettisen tutkimuksen yhden

vaihtoehdon muodostaakin käsitteiden keskinäisten suhteiden erittely. Hans Traubin (1901–1943) artikkeli ”Zeitung, Film, Rundfunk” (1933) on esimerkkini joukkoviestinnän ja joukkoviestimen (tai median) käsitteiden analyysistä, joka pyrkii samalla määrittämään tieteenalan rajoja ja keskeistä kysymyksenasettelua⁵.

Traub pyrkii vastaamaan yhteen yleiseen ja jatkuvasti ajankohtaiseen kysymykseen: mikä asia, ongelmanasettelu tai näkökulma yhdistää mediatieteen eri osa-alueita? Medioita voidaan tutkia monella tapaa, mutta jotta voidaan puhua media- ja joukkoviestintätieteestä, tulee näitä eri tapoja sitoa yhteen jokin sama idea. Toisin sanoen jotta joukkoviestintätiede ei muodostaisi ainoastaan koostetta erilaisista heterogeenisista aineksista, vaan myös kuvaus- ja selitysvoimaisen kokonaisuuden, tulee sen tieto olla jäsennetty joidenkin toisiinsa liittyvien periaatteiden nojalla. Voidaan siis sanoa, että joukkoviestintätieteen tieteellisyys edellyttää sen tietojärjestelmältä tiettyä loogista rakennetta. Traub eritteleeikin sanomalehtitieteen peruskäsitteiden järjestelmää, joka samalla muodostaa tulkinnan joukkoviestintätieteen luonteesta.

Mediatutkimuksen kehittyminen omaksi tieteenalakseen tapahtui Saksassa sanomalehtitieteen pohjalta. *Zeitungswissenschaftin* edustajat pyrkivät 1920- ja 1930-luvulla eri tavoin perustelemaan oppialan itsenäisyyttä, erityisesti suhteessa sosiologiaan. Max Weber (1911) oli jo ensimmäisillä Saksan sosiologiyhdistyksen sosiologipäivillä esittänyt sanomalehden sosiologian ohjelman, siis ajatuksen sanomalehdestä osana sosiologian tutkimuskohdetta. Sanomalehtitieteilijät halusivat kuitenkin osoittaa, että sanomalehtitieteellisen ja sosiologisen sanomalehden tutkimuksen välillä oli ratkaiseva ero ja että vain edellinen saattoi muodostaa itsenäisen tieteenalan. Tavallisesti tämä kiista on nähty osoituksena akateemisesta politiikasta, jossa uusi oppiala yrittää suojella reviiriään ja lunastaa paikan yliopistossa (Bohrmann 1986, 103–106; Veikko Pietilä esittää samanlaisen tulkinnan: Pietilä 2008, 208–210). Asia voidaan nähdä yliopistolitiikan lisäksi myös tieteenfilosofisessa valossa, yrityksenä ratkaista sanomalehtitieteen ja sosiologian rajakiista tieteen edellyttämän systemaattisuuden avulla. Jälkimmäinen vaihtoehto myös tekee ymmärrettäväksi sen henkityieteellisen tiedekäsityksen, jonka voi nähdä Traubin kehittelyn taustalla.

Ehkä suurimman esteen *Zeitungswissenschaftin* ymmärtämiselle toisen maailmansodan jälkeisessä joukkoviestintätieteessä on muodostanut sanomalehtitieteen side henkityeteisiin (*Geisteswissenschaften*). Henkityeteen idea tulee saksalaisesta idealismista ja etenkin Hegelin filosofiasta, ja se painoi omalla tavalla leimansa saksalaiseen ihmistieteisiin 1800-luvun alkupuolelta 1900-luvun ensipuoliskolle (sen esittelynä ks. erit. Rothacker 1927; Litt 1941). Traubin, ja laajemminkin *Zeitungswissenschaftin* tiedekäsityksen, ymmärtämiseksi on syytä korostaa henkityeteellisen ajattelun kolmea piirrettä, jotka liittyvät yleisiin tieteenfilosofisiin periaatteisiin.

Ensimmäinen henkityeteellisen ajattelun piirre koskee tiedon yleispätevyyden vaatimusta. Klassisen ajatuksen mukaan tietoa ei voi olla yksittäisestä, vaan ainoastaan yleisestä. Näin tiede pyrkii paljastamaan todellisuuden universaaleja piirteitä – Eino Kailan (1939) sanoin: invariansseja. Tätä yleisyyttä on kahta lajia, loogista ja empiiristä. Edellisessä on kyse käsitevälttämättömyyksistä, jälkimmäisessä havaittavista säännönmukaisuuksista. Aksiomaattinen tieteenihanne käy esimerkkinä edellisestä,

induktivistinen jälkimmäisestä painotuksesta. Henkítieteilijät olivat Hegelin perillisii siinä, että he panivat suuren painon käsitteiden suhteille ja sille, että tieteellinen todistaminen – siis todellisuuden yleisten piirteiden vangitseminen – tapahtui tutkimalla käsitteiden välisiä loogisia yhteyksiä.

Toisessa henkítieteen epistemologis-metodologisessa periaatteessa on kyse yhdenmukaisuudesta. Todellisuus on kuvattavissa monin käsitejärjestelmin, ja siitä voidaan löytää lukemattomia empiirisiä säännönmukaisuuksia. Eri tieteet poikkeavat toisistaan siinä, mistä näkökulmasta ne tarkastelevat asioita. Näin eri tieteet voivat käsitellä samaa asiaa, mutta oman ongelmanasettelunsa valossa. Lenin (ks. Galperin 1979, 39–41) on kuvannut tätä niiden mahdollisten tieteiden kannalta, jotka voivat tutkia juomalasia. Ballistiikalle juomalasi on heittoesine, muotoilustetiikalle käyttötaidetta, taloustieteilijälle tavara ja niin edelleen. Kaikissa näissä tapauksissa on kyse siitä, että eri tieteet näkevät kohteensa tietyn yhdenmukaisen ongelmanasettelun kautta. Oikeastaan vasta tämä tekee kyseisen tieteen mahdolliseksi.

Kolmantena henkítieteen ominaispiirteenä on todellisuuden kokonaisluonteen tai tiedon synteettisyyden vaatimus, joka perustelee tiedon mielekkyyden. Myös sen pohjana on vanha ajatus siitä, että tieto ja tiede mahdollistuvat vain, kun maailma muodostaa ymmärrettävän kokonaisuuden tai kosmoksen (ks. Cassirer 1942, 5–7). Hegel (1974 [1807], 24) ilmaisi saman korostaessaan, että ”totuus on kokonaisuus”. Tämä totaliteetti-idea ilmenee henkítieteellisessä ajattelussa sinä lenkkinä, joka mahdollistaa erityistieteiden väliset suhteet. Koska kaikki henkítieteet, niin sanomalehtitiede kuin sosiologiakin, viime kädessä tutkivat samaa hengen maailmaa, voidaan ne lopulta ymmärtää ainoastaan tietyn kokonaisuuden kautta. Tämä kokonaisuus muodostuu yksilöiden toiminnasta, yhteiskunnallisista instituutioista ja kulttuurin arvo-päämääristä.

Traubin erityisenä tutkimusongelmana on osoittaa, että sanomalehteä, elokuvaa ja radiota voidaan ja tuleekin tarkastella yhtenäisellä tavalla. Edellisen henkítieteen logiikan mukaisesti tämä edellyttää, että Traub osoittaa sanomalehden, elokuvan ja radion välisen yleisen käsitteellisen yhteyden, joka on yhdenmukainen ja joka samalla määrittää niiden yleisen merkityksen yhteiskunnallis-kulttuurisen kokonaisuuden kannalta. Traub ratkaisee tehtävän luonnostelemalla joukkoviestinnän ja joukkoviestimen (median) käsitteen, joka samalla määrittelee sanomalehtitieteen luonteen joukkoviestintä- ja mediatieteenä. Traub ei tosin tunne sanoja ”viestintä”, ”joukkoviestintä” eikä ”media”, koska ne vakiintuvat vasta amerikkalaisen MCR:n myötä. Tämä ei kuitenkaan estä häntä muodostamasta kuvaus- ja selitysvoimaista joukkoviestinnän tai ehkä täsmällisemmin mediaviestinnän käsitettä. Esittelen Traubin ratkaisun suosimalla yleisen viestintäteorian käsitteitä henkítieteellis-hermeneuttisesta perinteestä tuttujen termien sijaan (osin nämä kyllä menevät päällekkäin).

Traub erottaa viestintävälineen semioottisen, materiaalisen, sosiaalisen ja funktionaalisen puolen. Havainnollistan niiden eroa elokuvan avulla. Elokuvalla tarkoitetaan semioottisessa mielessä tietynlaista audiovisuaalista ilmaisua, joka voidaan kiinnittää erilaisille materiaalisille alustoille (tämä erottaa analogisen ja digitaalisen elokuvan). Elokuvaa voidaan myös käyttää eri tavalla sosiaalisesti: kaitafilmit ja kotivideot on

tarkoitettu yksityiskäyttöön, näytelmäelokuvat julkisesti esitettäväksi. Kummassakin tapauksessa ne voivat lisäksi palvella erilaisia funktioita, esimerkiksi pitää yllä ryhmän yhtenäisyyttä tai tyydyttää esteettisiä ja poliittisia tarpeita. Traub lähtee siitä, että vasta kun nämä kaikki elokuva-käsitteen puolet sekä erotetaan että pidetään yhdessä, saadaan ote siitä, mikä muodostaa sanomalehtitieteen kiinnostuksen kohteen: elokuva, joka toimii julkisena viestinnän muotona sanomalehden tapaan.

Julkinen, joukkoviestinten tai medioiden kautta tapahtuva viestintä muodostaa Traubille sanomalehtitieteen tutkimuskohteen. Siten sanomalehtitiede tarkoittaa hänelle joukkoviestintä- tai mediatiedettä. Samalla Traub tulee käsitteanalyysillään määritelleeksi sen, miten sanomalehtitieteellinen ja esimerkiksi sosiologinen kiinnostus medioihin poikkeavat toisistaan: Edellisen näkökulma jäsentää joukkoviestinnän sosiaalisen ja funktionaalisen siteen joukkoviestinten semioottisiin ja materiaalsiin ehtoihin. Jälkimmäinen taas tarkastelee joukkoviestinnän sosiaalista luonnetta lähtien sosiaalisen toiminnan yleisistä määreistä (vuorovaikutuksesta, yhteiskuntarakenteesta yms.).

Sanomalehtitiede ei kuitenkaan tarkoita Traubin mukaan kaikenlaisen julkisen viestinnän tarkastelua, eräänlaista julkisuustiedettä, jota saksalaisella kielialueella on edustanut *Publizistikwissenschaft*-oppiala. Vaikka esimerkiksi teatteri on julkista viestintää, se on kuitenkin, päinvastoin kuin elokuva, sidoksissa näyttelijöiden ja katsojien keskinäiseen läsnäoloon. Tässä mielessä sanomalehti edustaa joukkoviestinnän sijaan tarkasti ottaen mediaviestintää. Kaikki uudet viestintäilmiöt, joilla on tämä muoto, kuuluvat joukkoviestintä- ja mediatieteenä ymmärrettävän sanomalehtitieteen alaan. Näin voidaan tiivistää Traubin ajatus siitä, mikä muodostaa vanhojen ja uusien medioiden välisen jatkuvuuden. Samalla voidaan ymmärtää, miksi joukkoviestintä- ja mediatiede on tyypillinen modernin yhteiskunnan tiede: se tutkii mediavälitteisiä kuvitteellisia yhteisöjä tai joukkoviestintää parasosiaalisten suhteiden luojana.

Empiirisen tutkimuksen käsitepohja: Lazarsfeld & Merton (1948). Amerikkalainen *mass communication research*, joskin vähemmässä määrin kuin saksalainen edeltäjänsä, on sekin kärsinyt myöhemmän ajan penseydestä. Sekä marxilaiset että kulttuurintutkijat (mukaan lukien marxilaiset kulttuurintutkijat) alkoivat rusikoida MCR:ää 1950-luvulta lähtien. Tähän kritiikkiin palaan seuraavissa kolmessa esimerkissäni. Sitä ennen on kuitenkin syytä katsoa, miltä MCR parhaimmillaan näytti, sillä Paul F. Lazarsfeldin (1901–1976) ja Robert K. Mertonin (1912–2004) yhteistyö 1940-luvulla edusti juuri tätä (heidän suhteitaan kuvaa valaisevasti Rogers 1994, 244–315). Parityöskentelyn tunnetuin aikaansaannos on kaiketi yhteisartikkeli ”Mass Communication, Popular Taste and Organized Social Action” (Lazarsfeld & Merton 1948), joka ei edusta empiiris-määrällistä tutkimusta, kuten MCR:ää koskeva stereotypia antaisi odottaa, vaan puhdasta teoreettista tutkimusta⁶. Tämän ymmärtämiseksi on aihetta selvittää lyhyesti, miltä yhteiskuntatieteiden ja MCR:n metodologia näytti 1940-luvun Yhdysvalloissa.

Tilastollinen, systemaattisia otoksia ja koeasetelmaa jäljittelevä tutkimus laajensi nopeasti vaikutusalueitaan Amerikassa 1920- ja 1930-luvuilla. Se syrjäytti näin laa-

dullisen empiirisen tutkimuksen, joka oli tyypillistä ns. Chicagon koulukunnan töille. Tämä henkinen ilmasto oli tunnetusti synnyttämässä MCR:ää, jonka kehitykselle Itä-vallasta Yhdysvaltoihin siirtynyt Lazarsfeld antoi 1930-luvun loppupuolen ja 1940-luvun tutkimusprojekteillaan tärkeän kimmokkeen. Aikakauden tieteenfilosofinen henki oli niin sanotusti positivistinen, niin että MCR muiden sosiaali- ja käyttäytymistieteiden tavoin pyrki jäljittelemään niitä menettelytapoja, joiden uskottiin olevan luonnontieteiden menestyksen perustana. Nämä menettelytavat koskivat kuitenkin kahta eri ongelmaryvästä, joita voitiin painottaa eri tavalla. Yhtäältä oli kyse kontrollidusta havaintojen teosta, toisaalta havaintojen systemoinnista tiettyjen logiikan periaatteiden mukaisesti. Näin tieteen tuli tyydyttää sekä empiirisiä että rationaalisia tiedonmuodostuksen vaatimuksia. Aikakauden hallitsevaa positivismin muotoa kutsuttiinkin loogiseksi empirismiksi (ks. von Wright 1943).

Lazarsfeldin ja Mertonin roolin MCR:n 1940-luvun pioneerivaiheessa voi nähdä yrityksenä säilyttää tasapaino empiirisen tutkimuksen ja teoreettisen tutkimuksen välillä. Myöhemmin tämä ymmärrys joukkoviestintätieteen kaksitasaisuudesta hämärtyi tai häipyi kokonaan alan näkökentästä, niin että MCR:n saksalainen vastine *Kommunikationswissenschaft* on aina pitänyt itseään ainoastaan empiirisenä tieteenä. Sen sijaan Lazarsfeld ja Merton, jotka olivat neljäkymmenluvulla yhteiskuntatieteiden johtavia metodologeja ja teoreetikkoja, yrittivät pitkin vuosikymmentä eri yhteyksissä puolustaa empiiristen tutkijoiden ja teoreettisten tutkijoiden yhteistyötä. Tämä oli punaisena lankana niin Lazarsfeldin (1941) kädenojennuksessa Frankfurtin koulukunnalle kuin Mertonin (1945) pohdinnoissa teorian tärkeystä empiiriselle tutkimukselle. Työtovereiden seuraavassa lähemmin käsiteltävän artikkelin voikin nähdä näiden harrastusten yhtenä tiivistyksenä.

Lazarsfeld ja Merton (1948) yrittävät vastata kysymykseen, mitkä ovat joukkoviestinnän vaikutukset. Kysymystä on syystäkin pidetty ei pelkästään MCR:n vaan koko joukkoviestintätieteen yhtenä avainongelmana, jonka käsittely selittää oppiaineen syntyä ja kehitystä sekä sen saamaa yhteiskunnallista merkitystä. Kysymykseen vastaaminen on kuitenkin osoittautunut huomattavan hankalaksi. Tämä ei johdu ainoastaan empiiristen menetelmien puutteellisuudesta, vaan myös vaikutuksen käsitteen riittämättömästä pohdinnasta. Artikkelissaan Lazarsfeld ja Merton lähestyvätkin kysymystä jälkimmäisestä suunnasta. He erottavat joukkoviestinnän vaikutuksen kolme eri puolta: joukkoviestinten vaikutuksen yleensä, tietyn joukkoviestintäjärjestelmän vaikutuksen ja joukkoviestinten tietynlaisen käytön vaikutuksen (vrt. Lazarsfeld 1948, jossa on tätä vielä paljon hienojyväisempi, joskin toisiin periaatteisiin nojaava luokittelu). Käsitteiden erottelua valaisemalla sen avulla medioiden vaikutustutkimuksen erilaisia suuntautumsvaihtoehtoja.

Kun yritetään ymmärtää ja selittää medioiden vaikutusta, on Lazarsfeldin ja Mertonin mukaan ensiksi erotettava se vaikutus, joka juontuu joukkoviestinten pelkästä olemassaolosta. Tätä voi kutsua mediaekologiseksi vaikutuksen käsitteeksi. Sen mukaan ”media on sanoma” (McLuhan 1964) eli ihmisten käyttäytyminen muuttuu pelkästään sen voimasta, että ylipäättään jokin joukkoviestin tulee heidän elämänpiiriinsä. Lazarsfeld ja Merton käsittelevät kysymystä joukkoviestinten yleisten funktioiden kannalta,

mutta en mene näihin yksityiskohtiin. Olennaista heidän erittelyssään on erottaa tilanne, jossa jotain mediaa ei ole, ja tilanne, jossa se esiintyy. Näiden kahden tilanteen vertailu mahdollistaa yhden tavan täsmentää joukkoviestinnän vaikutusta.

Toisen mahdollisuuden, ja toisen vaikutus-käsitteen merkityksen, tarjoaa erilaisien joukkoviestintäjärjestelmien vertailu. Lazarsfeld ja Merton käyttävät esimerkkinä yhdysvaltalaisista, omistusperustaltaan kapitalistista ja toimintatavaltaan kaupallista järjestelmää. Tämä vastaa esimerkiksi marxilaista tai feminististä vaikutustutkimuksen lähtöasetelmaa. Sen mukaan joukkoviestinnän vaikutus on erilainen riippuen kulloisestakin hallitsevasta tai hegemonisesta mediajärjestelmästä. Tällöin vaikutustavan ja vaikutuksen suunnan tutkiminen nojaa vertailuun esimerkiksi porvarillisen ja sosialistisen tai patriarkaalisen ja matriarkaalisen mediajärjestelmän välillä. Vertailun ei tarvitse nojata kahteen empiiriseen tapaukseen, vaan empiiristä tapausta voi verrata ajatuskokeen luonteisesti johonkin idealisaatioon (mikä on luonnontieteissä tavallinen menettely). Kyse on joka tapauksessa siitä, että joukkoviestinnän vaikutus riippuu sen kulloisestakin yhteiskunnallisesta organisaatiomuodosta, miten se sitten halutaankin lähemmin täsmentää.

Kolmannen kysymyksen Lazarsfeldin ja Mertonin erottelussa muodostaa jonkin tietyn joukkoviestintäsanan vaikutus. Heidän lähemmän kiinnostuksen kohteenaan on se, mitä he kutsuvat propagandaksi. Tällä sanalla ei vielä neljäkymmenluvulla ollut nykyistä pelkästään kielteistä merkitystä, mutta sitä voidaan nimittää vaikka kampanjaviestinnäksi, yhteiskunnalliseksi tiedotustoiminnaksi ja mainonnaksi. Kyse on siitä, että tietynlaisilla mediasanoilla halutaan saada aikaan jokin toivottu vaikutus: myydä tavaroita, hankkia tukea poliitikoille, edistää terveellisempiä elämäntapoja yms. Tämä on myös se vaikutus-käsitteen puoli, jota tavallisesti ajatellaan, kun keskustelu medioiden vaikutuksesta herää julkisuudessa.

Vastaus kysymykseen, vaikuttavatko mediat, riippuu siitä, mitä vaikutus-käsitteen puolta tarkoitetaan. Tämä on Lazarsfeldin ja Mertonin käsitteiselvityksen teoreettinen anti. Sen avulla voidaan myös arvioida mediavaikutuksista kulloinkin käydyin keskustelun osuvuutta. Lazarsfeldin ja Mertonin erottelu auttaa lisäksi selvittämään erilaisten vaikutustutkimuksen perinteiden keskinäistä suhdetta. Sen nojalla ei ole mitään ristiriitaa esimerkiksi sen välillä, että mediavaikutuksia väitetään suuriksi, ja sen välillä, että ne oletetaan pieniksi. Molemmat väitteet voivat päteä samanaikaisesti, joskin vaikutusten eri puoliin. Näin Lazarsfeldin ja Mertonin yrityksellä selvittää teoreettisesti vaikutuskysymystä on heuristista voimaa. Sen avulla voidaan jäsentää monia muita, niin empiirisiä kuin teoreettisia, kysymyksiä.

Empiiristen tutkimusten sekundaarianalyysi: Morin (1953). Yhdysvaltalainen joukkoviestinnän tutkimus aloitti 1950-luvulla maailmanvalloituksensa. Länsi-Saksassa se vakiinnutti itsensä 1970-luvun loppuun mennessä, mutta Reinin toisella puolella asetelma ei toistunut. Ranskassa ei tarvinnut häivyttää kansallissosialismin varjoa, joka oli kohtalokkaalla tavalla leimannut henkietieteitä, eikä kommunismi ideologiana muodostanut olemassaolon uhkaa, kuten Itä-Saksa Länsi-Saksalle. Näin Ranskassa side yhteiskuntatieteiden kansalliseen perinteeseen säilyi vahvana ja marxismi vetosi eräi-

siin maan älymystön terävimpiin päihin. Näihin kuului Edgar Morin (s. 1921), ihmistieteiden moniottelija, jonka ura leikkasi joukkoviestintätiedettä ja elokuvantutkimusta viisikymmenluvulla ja kuusikymmenluvun alussa (ks. Malmberg 1989). Morin oli perillä amerikkalaisesta ja muustakin empiirisestä vaikutustutkimuksesta ja esitti artikkelissaan ”Le problème des effets dangereux du cinéma” (1953) sen teoreettisen kritiikin.

Morinin lähestymistapaa voi pitää klassisena uuden ajan tieteenhistoriassa. Ratkaistakseen kysymyksen elokuvien vaikutuksesta hän ei laadi uutta koeasetelmaa, vaan ottaa lähtökohdakseen olemassa olevat tutkimustulokset ja pyrkii ratkaisemaan niihin sisältyviä ongelmia. Näin menetteli myös Einstein kehitellessään suhteellisuusteorian. Nojatuolitutkijana Einstein ei tehnyt yhtään empiiristä koetta. Sen sijaan hän yritti muiden tutkimuksiin tutustumalla, päättelyn ja mielikuvituksen – erityisesti matematiikan luovan soveltamisen (ks. Einstein 1934, 167–168) – avulla ratkaista aikakauden fysiikan keskeisen kiistan, jota käytiin valon luonteesta aaltoteorian ja eetteriteorian kannattajien välillä. Morin menettelee vastaavasti elokuvan vaikutustutkimuksen ristiriitojen kanssa. Ennen kuin kuvaan lähemmin hänen artikkelinsa tutkimustapaa, perustelen, miksi hänen ratkaisunsa voidaan nähdä johdonmukaisena jatkeena yhtäältä Traubin ja toisaalta Lazarsfeldin ja Mertonin tapaiselle teoreettiselle mediatieteelle.

Sekä henkitieteen hermeneutiikassa että loogisen empirismin positivismissa tieteen yleisyysvaatimus tulkittiin loogisen ajatusvälttämättömyyden ja empiirisen lainalaisuuden käsittein. Edellinen ratkaisi asian pääasiassa olemusajattelulla ja ei-systemaattisin yleistyksin, jälkimmäinen matemaattisen logiikan sekä kokeellisen tutkimuksen ja sen tuloksia systemoivan tilastotieteen avulla. Molemmissa teorian ihannemuotona oli universaali väitelauseiden joukko, jonka avulla voitiin kuvata ja selittää empiirisiä ilmiöitä. Näin menettelee myös Traub. Hänen vastauksensa sanomalehtitieteen alanmäärittelyyn on useampipolvinen käsitejatkumo, jossa siirryttäessä yleisistä yhä erityisempiin käsitteisiin voidaan rajata sanomalehdelle ominainen mediaviestinnällisyys. Ratkaisu vastaa aristoteelista logiikkaa, jossa eritasoin luokkakäsittein rajataan tietty ilmiöalue. Myös Lazarsfeld ja Merton erottavat joukkoviestinnän vaikutuksen eri ulottuvuuksia tai tasoja. He tuovat kuitenkin mukaan myös historiallisen ja yhteiskunnallisen vaihtelun: joukkoviestimien vaikutus riippuu historiasta ja vaihtelee yhteiskuntatyyppistä toiseen. Niinpä he operoivat taksonomisten laji- ja sukukäsitteiden sijaan tavalla, joka muistuttaa hegeliläistä yleisen, erityisen ja yksittäisen dialektista logiikkaa. Esimerkiksi kampanjaviestinnän vaikutuksia ei tule käsittää vain mediaekologisen vaikutuksen alaluokaksi, vaan ne voivat olla ristiriidassa näiden kanssa. Morinin voi katsoa syventävän tätä teoreettisen tutkimuksen asetelmaa.

Mediatutkijat ovat turvautuneet suhteellisen harvoin sekundaari- tai meta-analyysiin (vrt. kuitenkin Bondafelli & Meier 1984), mikä heijastaa alan vahvaa sidettä empiristiseen tietoteoriaan. Morinin artikkeli onkin varhainen sofistikoitu esimerkki siitä, miten teoreettisen tutkijan työ alkaa siitä, mihin empiirisen tutkijan työ päättyy: hänen tehtävänä on katsoa, mitä kaikkea empiiriin tuloksiin sisältyy ja mitä ei (vrt. myös Homans 1950, 1–23). Morinin artikkelin taustana on elokuvagensuurin oikeutuk-

sesta käyty keskustelu 1910-luvulta lähtien ja keskustelun synnyttämä elokuvien katsomista koskenut tutkimus Yhdysvalloissa 1930-luvulla ja Britanniassa 1940-luvulla. Teoreettisen tutkijan työ alkaa Morinille siitä tosiseikasta, että esitettyihin tuloksiin sisältyy ristiriita. Yhdet tutkimustulokset painottavat elokuvan haittavaikutuksia nuoriin, toiset kiistävät ne, ja kolmannet yrittävät tasapainottaa näitä kantoja. Empiiristisen tietoteorian kannalta joko vain yksi näistä kannoista on oikea, koska kantojen välillä on looginen ristiriita, tai sitten vaikutuksella tarkoitetaan kussakin tapauksessa eri asiaa. Morin taas tarttuu siihen saatuun empiiriseen tulokseen, että samat elokuvat voivat vaikuttaa eri ihmisiin eri tavalla. Tämä tulos on vain asetettava laajempaan yhteyteen, mikä on teoreettisen tutkijan tehtävä. Laajennuksessa Morin soveltaa kahta teoreettista ideaa, joiden juuren voi palauttaa Aristoteleehen ja Hegeliin tai marxismiin.

Aristoteleelta tai klassisesta filosofiasta Morin saa kolme käsitettä, joilla hän luonnehtii elokuvan katsomista: katharsiksen, mimesiksen ja praksiksen. Elokuvan katsomisessa on kyse esteettisestä suhteesta tiettyihin mielikuvitusshahmoin, joten sen keskeisinä määreinä ovat katharsis ja mimesis, siis katsojan kokemana tunteenpurkaus samastamalla elokuvan henkilöihin. Elokuvan katharttiset ja mimeettiset vaikutukset ovat kiistattomat: katsojat nauravat ja itkevät katsomossa, ja he omaksuvat elokuvista tiettyjä käyttäytymistapoja (kuten puheenparsia, kampaus- ja pukeutumistyynejä). Kyseenalaisia ovat sen sijaan elokuvan praktiset vaikutukset, esimerkiksi elokuvan väkivaltaisen toiminnan jatkaminen arkielämässä. Tämän selittämiseksi Morin tarvitsee kehityspsykologisen teorian, jonka hän asettaa modernin yhteiskunnan teorian yhteyteen, tosin tässä artikkelissa vain hyvin viitteellisesti (ks. selityksen kokonaiskehittelynä Morin 1956).

Hegeliläisen tai marxilaisen⁷ painotuksen voi artikkelissa uumoilla tavassa, jolla elokuvan antropologia, psykologia ja sosiologia liitetään yhteen. Elokuvan antropologialla Morin kuvaa elokuvankatsojan epätodellista, maagisia sävyjä ilmentävää suhdetta elokuvan tapahtumiin, mikä on luonteenomaista esteettiselle todellisuussuhteelle. (Näin esteettiset ilmiöt viittaavat ihmisen lajihistorian varhaisiin, esirationaalisiin ymmärrysmuotoihin.) Elokuvan katsomisessa hän taas erottaa kolme kehityspsykologista vaihetta: lapsuuden, nuoruuden ja aikuisuuden. Kussakin näistä elokuvalla on eri merkitys yksilölle. Annan niistä vain yhden esimerkin. Nuoruudessa ja murrosiässä elokuvat toimivat Morinin hypoteesin⁸ mukaan initiaatoriitin luonteisesti: ne auttavat nuoria sopeutumaan aikuistumisen edellyttämän todellisuuseriaatteen vaatimuksiin. Vastauksen siihen, miksi juuri elokuvasta tulee 1900-luvun ensipooliskolla tärkeä nuorison sosiaalistamisen väline, tarjoaa elokuvan sosiologia. Sen avulla Morin pyrkii osoittamaan, että 1900-luku luo uudenlaisen sivilisaation, jossa antropologis-esteettisille todellisuussuhteille tyypillinen kuvitteellinen aines tulee koko kulttuuria leimaavaksi piirteeksi (ks. Morin 1962).

Morinin ratkaisu muistuttaa Lazarsfeldin ja Mertonin vastaavaa, mutta se on tätä systemaattisempi kaiketi siksi, että sen taustalla voi nähdä tietoisemman siteen hegeliläis-marxilaiseen abstraktista konkreettiseen nousemisen dialektiikkaan. Morin ratkaisee empiiristen tutkimustulosten ristiriidat jäsentämällä ne osaksi kolmiportaista

selitysjatkumoa, jossa siirrytään yksinkertaisemmista ja yleisimmistä käsitteistä erityisempiin ja kontekstuaalisempiin. Antropologis-esteettiset käsitteet (katharsis ja mimesis sekä niiden suhde praksikseen) selittävät elokuvan katsomisen yleistä luonnetta, kehityspsykologiset vaiheet (lapsuus, nuoruus ja aikuisuus) puolestaan elokuvan katsomisen funktiota yksilöiden yhteiskunnallistamisessa. Ne ja sosiologinen aikalaisdiagnoosi (teoria 1900-luvun kulttuurista) muodostavat näin kolme saman kokonaisuuden kerrostumaa tai ulottuvuutta. Kyse ei ole aristoteelisesta logiikasta, jossa siirtymä yleisestä erityiseen ainoastaan jakaa kokonaisuuden yhä pienempiin osiin, vaan dialektisesta logiikasta, jossa siirtymä samalla rikastaa kokonaisuutta, tekee siitä yhä moniulotteisemman ja siinä mielessä konkreettisemmän. Tämä selvittää sitä, missä mielessä dialektiikka on tyypillinen teoreettisen tutkimuksen metodologia.

Maailmankuva-analyysi ja ideologikritiikki: Carey (1975). Yhdysvaltalainen MCR nousi valta-asemaan 1940-luvulta 1960-luvulle osana yhteiskuntatieteiden modernisointia ja USA:n vaikutusvallan kasvua maailmanpolitiikassa, -taloudessa ja -kulttuurissa (myös tieteessä). Yhteiskuntatieteiden modernisointi tarkoitti systemaattisten, tilastomatematiikkaisten välineiden omaksumista havaintojenteossa ja pyrkimystä teorianmuodostukseen, joka haki ihanteensa luonnontieteiden tieteenfilosofiaan liitetystä käsityksistä. USA:n vaikutusvallan kasvu puolestaan merkitsi sitä, että MCR saattoi puhtaalla omallatunnolla omaksua lähetyssaarnaajan osan, johon kuului *mass communication researchin* hyvän sanoman levittäminen maailmalle muun muassa Unescon resursseja käyttämällä. Kuusikymmenluvun jälkipuolelta kahdeksankymmenluvun alkupuolelle joutui MCR amerikkalaisen modernisaation välineenä kuitenkin yhä ankaramman arvostelun kohteeksi. Tarkastelen tätä kritiikkiä ja sen nostattamia teoreettisen tutkimuksen vaihtoehtoja kahdessa vaiheessa: ensin Yhdysvaltojen (Carey 1975) ja sitten Britannian (Hall 1980a) osalta.

MCR:n itseymmärryksen luojat, kuten Lazarsfeld, osoittivat vähän jos lainkaan huomiota varhemmalle amerikkalaiselle viestinnän ja joukkoviestinnän tarkastelulle. Walter Lippmann oli ainoa vuosisadan alkupuolen nimi, joka tuntui saavan Lazarsfeldin (vrt. 1948, 255) silmissä armon. Sen sijaan John Dewey ja niin kutsuttu progressivistinen liike, jonka puitteissa Dewey kehitti yhteiskunta- ja viestintäpoliittisia näkemyksiään, eivät mahtuneet Lazarsfeldin näkökenttään. Tähän oli kaksi syytä, joista toinen on tärkeä huomata. Ensinnäkin Dewey edusti filosofiassa pragmatismia, joka 1930-luvulta lähtien ei enää vastannut yhteiskuntatieteiden modernisoinnille rinnakkaisen filosofian modernisoinnin tarpeita. Näin analyttisen filosofian nousu pani pragmatismiin hyllylle liki puolivuosisadaksi. Toiseksi Dewey, päinvastoin kuin Lippmann, kannatti ekspansiivista näkemystä demokratiasta ja viestinnän tehtävästä demokraattisen elämänmuodon toteuttajana. Lazarsfeld ja MCR:n edustajat puolestaan omaksuivat toisen maailmansodan jälkeisen amerikkalaisen politiikantutkimuksen suppean tai varovaisen näkemyksen. Siinä demokratia ymmärrettiin välineenä pikemmin kuin itsetarkoituksena ja menettelytapoina pikemmin kuin maailmankatsomuksena. James W. Careyn (1934–2006) elämäntyönä media- ja viestintätutkijana oli deweylaisen perinteen kunnianpalautus ja lippmannilais-lazarsfeldilaisen perinteen vastustus.

Careyn artikkeli "A Cultural Approach to Communication" (1975) on amerikkalainen versio siitä ideologikritiikistä, joka Euroopassa samaan aikaan innosti eritoten marxilaisia tiedotusoppineita. Siinä missä marxilaisia kiinnosti porvarilliseksi nimitetyn MCR:n luonteen paljastus, oli Careyn näkökulmana MCR:n side valistuksen aateperintöön ja pyrkimyksenä rehabilitoida vastavalistus viestintätieteessä. Molemmissa tapauksissa ideana oli osoittaa, että MCR:n tiedekäsityksestä seuraa tietyn yhteiskunnallisen käytännön tukeminen: marxilaisilla tuen antaminen kapitalistista yhteiskuntaa pönkittäväälle väärälle tietoisuudelle, Careylla epädemokraattisen valtiojärjestyksen mahdollistaville viestintämuodoille. Tämän siteen osoittamiseksi tarvittiin teoreettista tutkimusta, jonka tehtävänä oli tuoda esiin MCR:n pohjalla oleva maailmankuva tai -katsomus.

Careyn maailmankuva-analyysi etenee kahdessa vaiheessa. Ensin siinä erotetaan viestinnän käsitteen kaksi merkitystä, sitten osoitetaan, miten kumpikin niistä liittyy erilaiseen todellisuuskäsitykseen. Edellinen näistä voidaan ohittaa suhteellisen nopeasti. Viestinnän käsitteen kaksi merkitystä siirtona ja rituaalina tai yhteisyytenä on seitsemänkymmenluvun jälkeen tullut vakiintuneeksi osaksi alan itseymmärrystä, joten sitä ei tarvitse sen enempää esitellä. Syytä on silti painottaa Careyn näkökulmaa, jossa uskonnolliset ja kansalliset motiivit risteytyvät. Amerikkalaisessa ajattelussa viestinnän näkeminen siirtona ja yhteisyytenä on nimittäin liittynyt kahteen eri perinteeseen, joita yleisen kielenkäytön mukaisesti voi kutsua liberalistiseksi ja kommunitaristiseksi. Molemmat niistä ovat sävyttyneet uskonnollisesti. Liberalistisessa siirtoajattelun perinteessä viestintäteknikka on ollut väline levittää kristillistä sanomaa. Tämä vanha uskonnollinen pohjavire on sittemmin siirtynyt uusiin viestintäteknikoihin, joihin toistuvasti liitetään messiaanisia odotuksia. (Esimerkiksi internet ei ole ainoastaan uusi viestintäväline, vaan sen kautta maanpäällinen paratiisi tulee meitä aimo askeleen lähemmäksi.) Kommunitaristinen yhteisyysajattelun perinne lähtee puolestaan siitä, että viestinnässä ei ole olennaista sen käyttämä teknikka vaan sen luoma sosiaalinen side. Keskeistä ei tällöin ole papin saarna vaan sen seurakuntalaisia yhdistävä säteily.

Carey liittää siirtoajattelun valistuksen ja yhteisyysajattelun vastavalistuksen perinteeseen (ks. erit. Carey 1982). Näin hänen maailmankuva-analyysinsä saa maailmankatsomuksellisen luonteen: kyse on viime kädessä kahdesta suuresta ja vastakkaisesta elämänmuodon periaatteesta. Careylle valinta siirtoajattelun ja yhteisyysajattelun välillä on perustava eksistentiaalinen valintatilanne, jossa on kysymys sivilisaatiomme suunnasta. Tämän näkemyksen perustelee hänen pragmatistinen kieli- ja yhteiskuntakäsityksensä. Kieli on Careylle symboliväline, jolla on kaksoisrooli: yhtäältä se kuvaa todellisuutta, toisaalta se avaa todellisuuden, jossa voimme elää. Edellisessä on kyse kielen esittävästä, jälkimmäisessä mallintavasta luonteesta.

Careyn ratkaisua valaisee rinnastus strukturalistiseen kielikäsitteeseen, joka hallitsi 1970-luvun kriittistä mediatutkimusta Euroopassa. Strukturalismissa kieli esittäytyy koodina, joka samastuu tiettyihin konstruktiosääntöihin tai loogisiin operaatioihin. Näin kielen käyttö on koodin mukaisten sanomien tuottamista (koodaus) ja purkamista (dekoodaus). Tälle eräänlaiselle insinööritekniselle käsitykselle vastakkainen on

Careyn humanistinen näkemys. Siinä kieli on väline, jonka symbolien avulla luodaan järjestystä maailmaan, jotta siinä voitaisiin elää ihmisiksi. Näin paino siirtyy kielen loogisesta rakenteesta sen toiminnallisiin seurauksiin. Samalla viestinnän käsitteen analyysi vastavaliustuksellisenä ymmärretyn kielifilosofian avulla avautuu yhteiskunta- ja ideologiakritiikiksi.

Se, valitsemme toimintamme pohjaksi viestinnän siirtoajattelun vai yhteisyysoajattelun, johtaa Careyn mukaan eri seurauksiin. Koska kieli mallintaa todellisuutta ja tällä mallintamisella on vaikutuksia käytäntöön, muodostuu yhteiskunnallinen todellisuutemme valitun mallin mukaiseksi. Toisin sanoen yhteiskunnalliset institutiot, kuten joukkoviestintäjärjestelmä, ovat niiden konstruoinnissa käytettyjen mallien ruumiillistumia tai konkretisoitumisia. Kun tapaamme mallintaa joukkoviestintää hallitsee siirron käsite, saamme kohtaloksemme individualistis-utilitaristisen media-yhteiskunnan. Kun taas annamme yhteisyyden käsitteen ohjata mediatodellisuuden rakentamistamme, voimme luoda aidon yhteisöllisen mediakulttuurin. Siinä missä eurooppalainen seitsemänkymmenluvun kriittinen mediatiede piti normatiivisena johtotähtenään sosialismia porvarillisen yhteiskunnan vaihtoehtona, haluaa Carey Deweyn tapaan palata amerikkalaiseen yhteisöperinteeseen, jonka avulla voi vastustaa 1900-luvun Yhdysvaltojen omaksumaa kehityssuuntaa.

Käsitteet ovat raskautettuja maailmankatsomuksellisella painolastilla, kun niitä osaa vain oikein tulkita. Näin voisi kiteyttää Careyn teoreettisen media- ja viestintätutkimuksen ohjelman, joka muistuttaa paljon saksalaisen henkítieteen tieteenfilosofiaa (Rothacker 1927, 26–36). Ohjelman toteutus nojaa vastakkainasettelulle, jossa käsitteet pannaan paljastamaan itsensä rinnastamalla ne mielenkiintoisella tavalla erilaisiin vastinpareihinsa. Tällaista tarkastelutapaa on kutsuttu dialektiseksi (Williams & Wolfe 1979, 95–96). Careylla vastakohtat kuitenkin jäävät vastakohtiksi, sillä viestinnän siirtokäsitystä (valistusta) ja yhteisyyssäytystä (vastavaliustusta) ei välitä tai sovita mikään kolmas vaihtoehto. Carey (1975, 9–10) tosin mainitsee ohimennen, että Deweylla nämä molemmat puolet ovat esillä, mutta hän ei kerä tätä johtolankaa päähänsä. Deweyn suhteellinen optimismi onkin Careylla vaihtunut pessimismiksi. Sen selittämiseksi voisi soveltaa Careyn omaa analyysivälineistöä. Kun Carey mallintaa viestintääjattelun malleja ainoastaan dikotomisesti, niin että yhteisyysomalli kuvaa pelkästään mahdollisuutta mutta siirtomalli todellisuutta, hän on omalla kielellään avannut itselleen maailman, josta puuttuu muutoksen ja siten toivon pilkahdus.

Teorian soveltamisalan laajennus: Hall (1980a). Amerikkalainen *mass communication research* sai vaikutusvaltaisimman haastajansa brittiläisestä *cultural studiesista*. Se tosin tiedettiin vasta, kun kulttuurintutkimus oli 1980-luvulla kokenut muodonmuutoksensa. Tämä muodonmuutos selittää, miksi Stuart Hall (1932–2014) ei olisi koskaan kyennyt laatimaan kuuluisinta työtään (Hall 1980a), mikäli hän olisi seurannut kulttuurintutkimuksen sellaisia metodioppaita kuin Stokes (2003). 1980-luvulla kulttuurintutkimus näet siirtyi teoreettisesta empiiriseen vaiheeseensa. Näin se eräessä mielessä palasi MCR:lle tyypilliseen kysymyksenasetteluun ja lähestymistapaan, joskin laadullisen tutkimuksen metodiikan ja populaarikulttuuri-ideologian nimissä. Hall

Britanniassa, samalla tavalla kuin Carey Yhdysvalloissa, piti 1970-luvulla kuitenkin tavoitteenaan MCR:n kritiikkiä. Careysta poiketen MCR:n kritiikin välineenä ei Hallilla toiminut pragmatiikka vaan marxismi.

Seitsemänkymmenluku oli marxismin vuosikymmen joukkoviestintätieteessä, niin hyvässä kuin pahassa. Kielteisenä piirteenä voi pitää sitä yksipuolisuutta, jolla valtavirran marxilaiset kohtelivat eivät ainoastaan ei-marxilaisia vaan myös valtavirrasta poikkeavia marxismin suuntauksia. (Tämä asennehan on inhimillinen ja tyypillinen niille, jotka kokevat puhuvansa suulla suuremmalla.) Myönteistä marxismissa oli ainakin teoreettisen tieteen idean työstäminen. Ei olekaan ihme, että juuri tähän kulttuurintutkimuksen 1980-luvun käänteeseen kokeneet sittemmin mielellään tarrasivat. Hallille marxismi ei kuitenkaan ollut ongelma, ja siitä saamme kiittää hänen artikkeliaan ”Encoding/Decoding” (1980)⁹. Sitä opiskelivat ahkeraan myös ei-marxilaisen kulttuurintutkimuksen edustajat, tosin artikkelin marxilaisesta metodologiasta piittaamatta – tai sitä huomaamatta.

Mitä Hall sitten ajaa takaa työssään? Vastauksen löytää, kun katsoo hieman laajemmin hänen seitsemänkymmenluvun harrastuksiaan. Korostan niissä kahta piirrettä. ”Encoding/Decoding”-työ on uusi versio artikkelista, jonka Hall laati seitsemänkymmenluvun ensipuoliskolla (Hall 1973). Varhaisempi versio paljastaa myöhempää paremmin sen, että Hall oli 1960-luvulla kiinnostunut elokuvasta ja estetiikasta. Jälkimmäisessä versiossa esteettiselle modernismille tyypillinen kysymyksenasettelu on poistunut ja painopiste on puhtaammin valtavirran joukkoviestintätutkimuksessa. Tätä edustaa MCR:lle tyypillisen vastaanottoajattelun arvostelu, joka on molemmissa esillä, mutta vuoden 1980 versiossa selkeämmin auki purettuna. Tarkoitin Marxin metodikäsitteiden soveltamista joukkoviestintään. Hall siirtyi joskus vuoden 1970 vaiheilla marxismiin – hänen kuusikymmenluvun töissään on esimerkiksi mcluhanilaisia piirteitä – ja uppoutui seitsemänkymmenluvulla Marxin *Grundrisse*-teokseen (ks. Hall 1974). ”Encoding/Decoding”-artikkeli onkin yritys laajentaa Marxin poliittisen taloustieteen kritiikin alaa osoittamalla, että sen käsite-erotteluin voidaan selittää myös viestintäilmiöitä.

Hallin teoreettisen mediatutkimuksen hahmotelmassa on kaksi puolta, jotka tässä on syytä nostaa esille. Toinen koskee marxilaista viestinnän käsitettä, toinen marxilaista viestinnän tutkimuksen metodia. ”Encoding/Decoding”-artikkeli perustuu oletukseen, että yhteiskunnallinen työ, jota voi kuvata tavarankiertokulun käsittein, on rakenteeltaan analoginen tai homologinen viestinnälle. Näin televisioviestintää voi tarkastella tuotannon, levityksen ja kulutuksen logiikan mukaisesti. Tämä selittää sen, että kapitalismianalyysiä voi soveltaa joukkoviestintään, mutta ei vielä sitä, miten tämä yksityiskohtaisesti tapahtuu. Kysymys koskee siten marxismin metodia. Hall nojaa oman näkemyksensä Marxin *Grundrisse*n (1974, erit. 21–29) aikanaan tunnettuun metodiseen johdantoon, jota hän analysoi ”Encoding/Decoding”-artikkelin ensimmäisen version aikoihin. Marxilta juontuu myös artikkelin avainkäsite, yhteenliittäminen tai -nivominen (saks. *Gliederung*; engl. *articulation*), jolla Marx tarkoittaa moninaisuuden ykseyden periaatetta. Artikkelin menettelytavan avaamiseksi on siksi lähdeittävä Hallin metodipohdintoista.

Hallin (1974) keskeisenä motiivina on erottaa Marxin metodi Hegelin metodista, mikä tapahtuu identiteetin käsitteen avulla. (Identiteetti on tässä logiikan, ei psykologian termi.) Hegelin filosofiaahan voi laajassa mielessä kutsua identiteettifilosofiaksi, koska se pyrkii osoittamaan, että viime kädessä koko – Hegelille hengen – todellisuus muodostaa ykseyden, joka on ilmaistavissa dialektisten ekvivalenssilauseiden kehänä. Hall katsoo kuitenkin, että Hegelin dialektiikassa on kyse välittömästä identiteetistä, kun sen sijaan Marxin metodi nojaa välilliseen identiteettiin. (Hegel itse torjui jyrkästi tällaisen tulkinnan, mutta se ei ole tässä tärkeää.) Tämä tarkoittaa, että tavaratuotannon vaiheet muodostavat eriytyneen ykseyden¹⁰, jossa mikään vaihe ei välittömästi määrää muita. Sama idea tunnetaan myös puheena yhteiskuntakokonaisuuden eri osien suhteellisesta itsenäisyydestä. Kokonaisuus muodostuu, kun eri osat liittyvät toisiinsa tietyn kokonaisuudelle yhtenäisyyden antavan mekanismin kautta, jota Marx kuvaa poliittisen taloustieteen kritiikissään ja Hall televisioviestinnän käsitteessään.

Käyttäen apunaan strukturalistista semiotiikkaa Hall siirtää ”Encoding/Decoding”-artikkelissa ei-identtisen tai välillisen identiteetin logiikan tavaratuotannon analyysistä televisioviestinnän analyysiin. Strukturalismista Hall saa informaatioteoreettisen viestinnän käsitteen ja sen kognitivistisen premissin. Näin viestintä muodostuu Hallin mukaan vaiheista, joita ovat sanoman lähde, tietty kanava, itse sanoma ja sanoman vastaanotto. Kognitivistinen premissi sisältyy puolestaan siihen, että Hall katsoo koodauksen ja dekodeuksen antavan identiteetin koko viestintätapahtumalle – ei siis välittömänä vaan välillisenä identiteettinä. Toisin sanoen televisioviestinnässä siirrettään koodattuja merkityksiä tai diskursseja ohjelmantekijöiltä katsojille, joiden tehtävänä on purkaa koodi. Koodattu ja dekodeattu sanoma eivät vastaa kuitenkaan suoraan toisiaan, ainoastaan tietyllä vaihteluvälillä, jonka määrää kulloinenkin yhteiskunnallinen tilanne. Näin on mahdollista, että sama televisio-ohjelma voi saada erilaisia merkityksiä eri katsojaryhmien tulkinnoissa.

Hallin teoreettinen mediatutkimus pyrkii laajentamaan Marxin tavara-analyysiä joukkoviestinnän tutkimukseen. Tässä sitä tukee strukturalistinen marxismi. Hallin artikkeli on kuitenkin tullut kuuluisaksi reseptionistisesta viestintäkäsityksestä pikemmin kuin Marxin sovellutuksesta. Sille hän ei itse voinut mitään, mitä hän (Hall 1994, 255) myöhemmin valitteli. Ei-identtisen identiteetin logiikka on pätenyt myös Hallin artikkeliin lukemiseen. Näin ei Hallia myöskään liitetty teoreettiseen mediatutkimukseen, vaan hänen roolikseen jäi uusempiirisen, laadullisen vastaanottotutkimuksen legitimointi.

Lyhyt rinnastus Moriniin selvittää sitä vaihtoehtoa, jonka Hall tarjoaa alan teoreettiselle tutkimukselle. Korostan kahta seikkaa: viestinnän käsittämistä ja dialektista metodia. Morin tarkastelee esteettistä joukkoviestintää fenomenologian ja antropologian välinein, ja näin hän kykenee tuomaan esiin elokuvan katsomisen psykologisen merkityksen nuorten persoonallisuuden kehityksessä. Hall puolestaan kohdistaa huomionsa informaation välitykseen. Hän painottaa televisionkatsojien tiedollisia asenteita, joilla on selvä kytkentä poliittisiin näkemyksiin. Molemmat kaivavat myös dialektiikasta esiin eri puolen. Morinille teoreettisen tutkimuksen mallina on eräänlainen Hegelin yleisen, erityisen ja yksityisen dialektiikka, jossa eritasoisin käsittein kuvataan

samaa ilmiötä. Hall taas soveltaa (jo Hegelillä ilmenevää) ei-identtisen identiteetin dialektiikkaa, jossa saman asian merkitys muuttuu riippuen siitä, mikä on sen asema osana kokonaisuuden tiettyä vaihetta.

Lopuksi: teoreettinen tutkimus 2010-luvulla

Kuten tyylikaudet taiteessa, vaihtelevat intellektuaaliset tyyliet tieteessä. Molemmissa tapauksissa tyyliillä on kollektiivinen ja yksilöllinen luonne: tunnistamme samalla kertaa sekä sen tutkimusperinteen, johon jokin työ kuuluu, että työn tekijän oman äänen – ellei sitten ole kyse täysin persoonattomasta suorituksesta. Taiteen tyylikausia muistuttavat tieteen ajattelutavat siinäkin, että tietyt perusmuodot ja perustilanteet toistuvat, joskin variaatioin. Heinrich Wölfflin (1976 [1915]) luonnehti taiteen historiaa vastakkaisten periaatteiden, kuten piirroksellisuuden ja maalauksellisuuden, avulla. Uuden ajan taidehistorian syklistä luonnetta on luonnehdittu myös alati toistuvaksi kiistaksi vanhoillisten ja uudistusmielisten välillä (*querelle des anciens et des modernes*). Näillekin kahdelle idealle voi löytää vastineensa tieteellisten ajatustyylien kehityksestä: Yhtäältä siinä toistuvat tietyt peruspainotukset, kuten empiirisen tutkimuksen ja teoreettisen tutkimuksen ihannointi. Toisaalta aina uudestaan palaavat kiistelyt siitä, kumpi niistä edustaa tieteen eturintamaa ja kumpi takajoukkoa. Kaikki tämä pätee myös edellä luonnehdittuun joukkoviestintätieteen intellektuaalisten tyylien vaihteluun. Lopuksi onkin aiheellista pohtia sitä, mikä meidän tyyliilanteemme 2010-luvulla elävinä on.

Kun käytetään luokitteluperiaatteena empiirisen tutkimuksen ja teoreettisen tutkimuksen vastinparia, media- ja joukkoviestintätutkimuksen tyyli vaihtelut ovat (suuresti yleistäen) olleet seuraavat: 1) teoreettisen tutkimuksen ja empiirisen tutkimuksen rinnakkainelo 1910-luvulta 1930-luvulle, 2) empiirisen tutkimuksen valta-asema 1940-luvulta 1960-luvun puoliväliin, 3) teoreettisen tutkimuksen vastaisku 1960-luvun loppupuolelta 1980-luvun alkuun sekä 4) empiirisen tieteenihanteen paluu keskustaan 1980- ja 1990-luvuilla. Siitä, miltä tilanne näyttää 2000-luvun alkupuolella, on useista syistä vaikea saada otetta. Ala on paisunut valtavasti, ja mahdollisuus tehdä kohtuullisen kuvausvoimaisia yleistyksiä on vaikeutunut. Omasta ajasta on lisäksi aina hankala päästä luotettavasti perille. Kehityskulut, joiden alaisia me olemme, eivät ole vielä päättyneet, ja näin meidän on myös turvauduttava arvaukseen tekijöistä, jotka myöhemmän historian näkökulmasta muodostavat selkeän kuvion. Tälle oman ajan luonteen tarkastelulle on saksalaisilla termi aikalaisdiagnoosi (*Zeitdiagnose*). Otan esille yhden trendin, jonka avulla on mahdollista diagnosoida parhaillaan tapahtuvaa metodityylin muutosta medioiden ja joukkoviestinnän tutkimuksessa. Tarkoitan mediafilosofian tai mediaekologian hiljattaista nousua 1990-luvulta lähtien.

Empiirisen tutkimuksen paluu 1980-luvulla liittyi laajempaan yhteiskunnan ja kulttuurin muutokseen. Muutos koski 1) kulttuurin käsitettä, jolle annettiin normatiivisen sijaan antropologinen sisältö, 2) tietoteoriaa, jossa realismin eri versiot vaihtuivat nominalismiin, ja 3) myös tieteenihannetta. Nominalismin ohjelman mukaisesti

yleistävä tieto todellisuudesta oli nyt pelkkä sosiaalinen konstruktio. Jos mediatutkija jollain tavalla sai kosketuksen kohteeseensa, tapahtui se tutkimalla havaittavia konstruointitapoja, ei esimerkiksi niiden pohjalla olevia piilorakenteita. Samalla induktiivinen tai idiografinen tieteenihanne palasi kunniaan: tehtävänä oli suorittaa yhä uusia havaintoja ainutkertaisiksi käsitetyistä tapahtumista yrittämättä mallintaa tai teorioida niitä. Tämä avasi portit niin vastaanottotutkimuksen kuin mediahistoriankin tapaustutkimuksille. Muutosta kuvattiin eri nimin: kulttuurinen käänne, postmodernismi, lingvistinen käänne, vastaanottokäänne, pragmaattinen käänne jne. Muutoksella oli ainakin kaksi toisistaan poikkeavaa suuntaa, hermeneuttinen ja materialistinen. Edellinen korosti laadullista empiiristä tutkimusta, jälkimmäinen vaikeammin määriteltävää lähestymistapaa, jossa leikkasivat filosofis-teoreettinen ja empiiris-insinööritieteellinen ote. Jälkimmäisen noususta uudeksi megatrendiksi on toistaiseksi vähän todisteita. Se pitää joka tapauksessa sisällään mahdollisuuden siihen, että teoreettisen tutkimuksen elintila laajenee joukkoviestintätieteessä. Annan diagnoosin tueksi kaksi esimerkkiä, joista toinen on saksalaiselta, toinen anglosaksiselta kielialueelta.

Saksassa media- ja joukkoviestintätutkimus on jakautunut jyrkästi kahteen eri leiriin, joista toinen on MCR:n perillinen *Kommunikationswissenschaft* ja toinen sen kilpailijana jo 1970-luvulta lähtien ollut *Medienwissenschaft* (herkullisen kuvan kiistasta tarjoaa Grampp & Seifert 2005). Jälkimmäinen sai 1990-luvun kuluessa uutta ilmettä, kun Friedrich Kittlerin ja Norbert Bolzin tapaiset uusmediateoreetikot suuntasivat sitä yhä enemmän pois yhteiskuntatieteistä insinööritieteiden, luonnontieteiden ja ns. kulttuuritieteiden (*Kulturwissenschaften*) suuntaan. Samalla *Medienwissenschaft* merkisi filosofian paluuta mediatutkimuksen keskiöön, mikä antoi teoreettiselle mediatutkimukselle sen oikeutuksen, joka siltä MCR:n ja Stuart Hallin jälkeisessä kulttuurintutkimuksessa on puuttunut. Nähtäväksi jää, missä määrin *Medienwissenschaft* yhdessä yleisen ajattelutyylin muutoksen kanssa kykenee muuttamaan myös *Kommunikationswissenschaftia*. Tällä hetkellä teoreettisen tutkimuksen legitimoituminen *Medienwissenschaftin* sisällä näyttää kuitenkin turvatulta.

Saksaa ehkä kiinnostavampi ja joka tapauksessa suomalaista keskustelua lähempänä oleva kehityskulku on angloamerikkalaisen kulttuurintutkimuksen mahdollinen ilmeen muutos. Seitsemänkymmenluvun strukturalistisen marxismin jälkeen *cultural studies* suuntautui etnografiseen uushermeneutiikkaan. Tätä suuntaa Lawrence Grossberg (esim. 1982) jyrkästi vastusti jo kahdeksankymmenluvun taitteessa. Kesti kuitenkin kolmisenkymmentä vuotta, ennen kuin Grossbergin deleuzeläiset ajatukset alkoivat saada laajempaa kannatusta. Osoituksena tästä on uudeksi kutsuttu kulttuurintutkimus (Hall & Birchall 2006). Se ei etsi innoitustaan kulttuuristen merkitysten tulkinnasta vaan viestintä- ja informaatioprosessien materialistisesta (myös biologisesta ja teknologisesta) selittämisestä.

Uusi kulttuurintutkimus hakee näin inspiraatiotaan saksalaisesta mediafilosofiasta ja sen anglosaksisesta rinnakkaissuuntauksesta mediaekologiasta (esim. McLuhan 1964). Sen kautta ei palaa ainoastaan filosofis-teoreettinen mediamuutoksen käsitteellistys, vaan myös rohkea spekulatio Homo sapiensin jälkeisestä uudesta "post-

humaanista” aikakaudesta ja sen viestintäluonteesta. Näin kulttuurifilosofia ja kulttuurikritiikki saksalaisen *Kulturkritikin* mielessä ovat raivaamassa tietään media- ja viestintätutkimukseen. Kuten maailmansotien välisessä henkietieteessä tai kuusi- ja seitsemänkymmenluvun strukturalismissa, marxismissa ja pragmatismissa, ne ovat kaksituhattuluvun ensi vuosikymmenien mediafilosofiassa välineitä, joilla voi harjoittaa teoreettista mediatutkimusta.

Viitteet

- 1 Artikkelin käsikirjoitusta käsiteltiin Kriittisen mediateorian piirin tilaisuudessa Helsingissä 14.6.2013. Kiitän tilaisuuden aikana saamastani palautteesta. Kielentarkastuksesta kiitän Ari Piiraa.
- 2 Jo Aristoteles esitti tieteellisen menetelmän kaksi tyyppiä, induktion ja deduktion. Seuraava esitys Aristoteleen metodista korostaa deduktion systemaattisuutta eikä tee oikeutta sen dialektisuudelle (vrt. Hartmann 1957, 229–244).
- 3 Mediatutkimuksen tutkimustyöni tutkimus ei yleensä pidä sisällään luokkaa teoreettiselle tutkimukselle, koska se lähtee empiirisen tutkimuksen itsestäänselvydestä. Potterin ym. artikkeli (1993, ks. erit. 332–333) antaa kuitenkin tukea sille, että esimerkiksi Yhdysvalloissa teoreettisen mediatutkimuksen osuus on pieni.
- 4 Myös ilmaisua ”kirjastotutkimus” käytetään (esim. Berger 1998, 78–86).
- 5 Traub on valitettavan tuntematon saksalaisen kielialueen ulkopuolella. Hänen elämänsä ja työnsä esittelynä ks. Biermann (1984) ja Averbek (1999, 355–405).
- 6 Hyvänä johdantona artikkeliin ks. Peter Simonsonin ja Gabriel Weimannin (2003) artikkelia. Tekijät (Simonson & Weimann 2003, 13) pitävät Lazarsfeldin ja Mertonin työtä amerikkalaisen tutkimuksen perustavimpana (*the classic study of US media studies*). Heidän tapansa analysoida artikkelia poikkeaa kuitenkin siitä, minkä tässä esitän.
- 7 Morinilla oli 1950-luvulla läheinen suhde fenomenologiseen marxismiin.
- 8 Tässä teoreetikon tukena ei ole riittävästi empiirisiä tutkimuksia.
- 9 Artikkelin erittelyssään Michael Gurevitch ja Paddy Scannell jättävät käsittelemättä Hallin ja Marxin suhteen, vaikkakin he mainitsevat tällaisen yhteyden olemassaolon (Gurevitch & Scannell 2003, 239).
- 10 *Differentiated unity* on Hallin käänös moninaisuuden ykseydelle tai ykseyden moninaisuudelle.

Kirjallisuus

- Alasuutari, Pertti (1993). *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Averbek, Stefanie (1999). *Kommunikation als Prozess: Soziologische Perspektiven in der Zeitungswissenschaft 1927–1934*. Münster: Lit.
- Berger, Arthur Asa (1998). *Media Research Techniques*. Second edition. Thousand Oaks: Sage.
- Biermann, Frank (1984). Hans Traub (1901–1943). Teoksessa: Kutsch, Arnulf (unter Mitarbeit von Frank Biermann und Ralf Herpolsheimer) (toim.). *Zeitungswissenschaft im Dritten Reich: Sieben biographische Studien*. Köln: Hayit, 45–78.
- Bohrmann, Hans (1986). Grenzüberschreitung?: Zur Beziehung von Soziologie und Zeitungswissenschaft 1900–1960. Teoksessa: Papcke, Sven (toim.). *Ordnung und Theorie: Beiträge zur Geschichte der Soziologie in Deutschland*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 93–112.
- Bondafelli, Heinz & Meier, Werner (1984). Meta-Forschung in der Publizistikwissenschaft: Zur Problematik der Synthese von empirischer Forschung. *Rundfunk und Fernsehen* 32: 4, 537–550.
- Buchdahl, G[erd]. (1993). Styles of Scientific Thinking. *Science and Education* 2, 149–167.
- Carey, James W. (1975). A Cultural Approach to Communication. *Communication* 2: 2, 1–22.
- Carey, James W. (1982). Mass Media: The Critical View. Teoksessa: Burgoon, Michael (toim.). *Communication Yearbook* 5. New Brunswick, N. J.: Transaction, 18–33.
- Cassirer, Ernst (1942). *Zur Logik der Kulturwissenschaften: Fünf Studien*. Göteborg: Wittergren & Kerber.

- Einstein, Albert (1934). On the Method of Theoretical Physics. *Philosophy of Science* 1: 2, 163–169.
- Galperin, Pjotr J. (1979 [1976]). *Johdatus psykologiaan*. Suom. Riitta Kauppila ja Klaus Helkama. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Grampp, Sven & Seifert, Jörg (2005). Wo die wilden Kerle wohnen: Streitzüge durch medientheoretische Einführungsliteratur. *Medienwissenschaft: Rezensionen, Reviews* 1, 15–37.
- Grossberg, Lawrence (1982). Does Communication Theory Need Intersubjectivity?: Toward an Immanent Philosophy of Interpersonal Relations. Teoksessa: Burgoon, Michael (toim.). *Communication Yearbook* 6. Beverly Hills: Sage, 171–205.
- Gurevitch, Michael & Scannell, Paddy (2003). Canonization Achieved?: Stuart Hall's "Encoding/Decoding". Teoksessa: Katz, Elihu; Peters, John Durham; Liebes, Tamar & Orloff, Avril (toim.). *Canonic Texts in Media Research: Are There Any? Should There Be? How about These?* Cambridge: Polity, 231–247.
- Hachmeister, Lutz (1987). *Theoretische Publizistik: Studien zur Geschichte der Kommunikationswissenschaft in Deutschland*. Berlin: Volker Spiess.
- Hall, Gary & Clare Birchall (toim.) (2006). *New Cultural Studies: Adventures in Theory*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hall, Stuart (1973). Encoding and Decoding in the Television Discourse. *Stencilled Occasional Paper*. Birmingham: The University of Birmingham, Centre for Contemporary Cultural Studies.
- Hall, Stuart (1974). Marx's Notes on Method: A 'Reading' of the '1857 Introduction'. *Working Papers in Cultural Studies*, 6. Birmingham: University of Birmingham, 132–170.
- Hall, Stuart (1980a). Encoding/Decoding. Teoksessa: Hall, Stuart; Hobson, Dorothy; Lowe, Andrew & Willis, Paul (toim.). *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies, 1972–79*. London: Hutchinson, 128–138.
- Hall, Stuart (1980b). Cultural Studies: Two Paradigms. *Media, Culture and Society* 2: 1, 57–72.
- Hall, Stuart (1994). Reflections upon the Encoding/Decoding Model: An Interview. Teoksessa: Cruz, Jon & Lewis, Justin (toim.). *Viewing, Reading, Listening: Audiences and Cultural Reception*. Boulder: Westview, 253–274.
- Hartmann, Nicolai (1957 [1923]). Aristoteles und Hegel. Teoksessa Nicolai Hartmann: *Kleinere Schriften*. Bd. 2: *Abhandlungen zur Philosophie-Geschichte*. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 214–252.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1974 [1807]). *Phänomenologie des Geistes*. (Werke 3). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Homans, George C. (1950). *The Human Group*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Iljenkow, E. W. (1974). Die Dialektik von Abstraktem und Konkretem. Teoksessa: Rosental, M. M. (toim.). *Geschichte der marxistischen Dialektik: Von der Entstehung des Marxismus bis zur Leninschen Etappe*. Übers. Ch. Zak. Berlin: Dietz, 211–233.
- Kaila, Eino (1939). *Inhimillinen tieto: mitä se on ja mitä se ei ole*. Helsinki: Otava.
- Kakkuri-Knuuttilla, Marja-Liisa (1985). Teoria yrityksestä ja eri teorianmallit. Teoksessa: Lilja, Kari; Räsänen, Keijo & Tainio, Risto (toim.). *Research Approaches on Business Enterprises: Proceedings of the Second Summer Seminar of the Group on the Theory of the Firm, 6–7 June 1985, Espoo, Finland*. Helsinki: School of Economics, 81–100.
- Kakkuri-Knuuttilla, Marja-Liisa (1996). Aristoteelista tieto-oppia jälkipositivisteille. *Sociologia* 33: 3, 179–190.
- Kakkuri-Knuuttilla, Marja-Liisa & Heinlahti, Kaisa (2006). *Mitä on tutkimus? Argumentaatio ja tieteenfilosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Koivunen, Anu (2008). Affektin paluu? Tunneongelma suomalaisessa mediatutkimuksessa. *Tiedotustutkimus* 31: 3, 5–24.
- Lazarsfeld, Paul Felix (1941). Remarks on Administrative and Critical Communication Research. *Studies in Philosophy and Social Science* 9: 1, 2–16.
- Lazarsfeld, Paul F. (1948). Communication Research and the Social Psychologist. Teoksessa: Dennis, Wayne et al. *Current Trends in Social Psychology*. [Pittsburgh]: University of Pittsburgh Press, 218–273.
- Lazarsfeld, Paul F. & Merton, Robert K. (1948). Mass Communication, Popular Taste and Organized Social Action. Teoksessa: Bryson, Lyman (toim.). *The Communication of Ideas: A Series of Addresses*. New York: Institute for Religious and Social Studies, 95–118.
- Litt, Theodor (1941). *Das Allgemeine im Aufbau der geisteswissenschaftlichen Erkenntnis*. Leipzig: S. Hirzel.
- Loose, John (1980). *A Historical Introduction to the Philosophy of Science*. Second edition. Oxford: Oxford University Press.

- Maier-Rabler, Ursula & Renger, Rudi & Rest, Franz & Stockinger, Karin (1991). *Einführung in das kommunikationswissenschaftliche Arbeiten*. 2. Aufl. München: Heller Druck & Verlag.
- Malmberg, Tarmo (1989). Synteettinen elokuvateoria Ranskassa: Edgar Morin. Teoksessa: Kinisjärvi, Raimo; Lukkarila, Matti & Malmberg, Tarmo (toim.). *Elokuvateorian historia: artikkelikokoelma*. Helsinki: Like, 183–198.
- Malmberg, Tarmo (1998). Yhteiskunta, tiede ja mediat: lyhyt 1900-luvun joukkoviestintä- ja mediatutkimuksen historia. Teoksessa: Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.). *Viestinnän jäljillä: näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Helsinki: WSOY, 417–429.
- Malmberg, Tarmo (2006). Habermas ja teoreettinen julkisuustutkimus: yritys selittää väärinkäsityksiä. *Tiedotustutkimus* 29: 2, 121–125.
- Malmberg, Tarmo (2008). Mediafilosofia filosofian ja mediatutkimuksen välillä. Teoksessa: Jokisaari, Olli-Jukka; Parikka, Jussi & Väliaho, Pasi (toim.). *In medias res: hakuja mediafilosofiaan*. Turku: Eetos, 29–53.
- Marx, Karl (1974 [1857–1858]). *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie: (Rohentwurf)*. Berlin: Dietz.
- McLuhan, Marshall (1964). *Understand Media: The Extensions of Man*. New York: McGraw-Hill.
- Merton, Robert K. (1945). Sociological Theory. *American Journal of Sociology* 50: 6, 462–473.
- Morin, Edgar (1953). Le problème des effets dangereux du cinéma. *Revue internationale de filmologie* 14/15, 217–231.
- Morin, Edgar (1956). *Le cinéma ou l'homme imaginaire: essai d'anthropologie sociologique*. Paris: Minuit.
- Morin, Edgar (1962). *L'esprit du temps: essai sur la culture de masse*. Paris: Bernard Grasset.
- Parsons, Talcott (1951). *The Social System*. Glencoe, Illinois: Free Press.
- Pietilä, Veikko (2000). "Tilastollinen" käänne ja suomalaisen yleisötutkimuksen alku. Teoksessa: Levo-Henriksson, Ritva & Ampuja, Marko (toim.). *Media ja me: juhla kirja professori Pertti Tiihosen 60-vuotispäivän kunniaksi*. Helsinki: Helsingin yliopisto, viestinnän laitos, 17–29.
- Pietilä, Veikko (2008). How Does a Discipline Become Institutionalized? Teoksessa: Park, David W. & Pooley, Jefferson (toim.). *The History of Media and Communication Research: Contested Memories*. New York: Peter Lang, 205–223.
- Potter, W. James; Cooper, Roger & Dupagne, Michael (1993). The Three Paradigms of Mass Media Research in Mainstream Communication Journals. *Communication Theory* 3: 4, 317–335.
- Rheinberger, Hans-Jörg (2007). *Historische Epistemologie zur Einführung*. Hamburg: Junius.
- Rogers, Everett M. (1994). *A History of Communication Study: A Biographical Approach*. New York: Free Press.
- Rothacker, Erich (1927). Logik und Systematik der Geisteswissenschaften. Teoksessa: Baeumler, Alfred & Schröter, Manfred (toim.). *Handbuch der Philosophie. Abteilung II: Natur/Geist/Gott*. München & Berlin: R. Oldenbourg, [Kirjoitus C], 1–171.
- Ruzavin, Georgi I. (1968). Rol gipotetiko-dedyktivnogo metoda v postroyeni fizitšeskoj teorii. *Voprosy filosofii* 7, 57–66.
- Simonson, Peter & Weimann, Gabriel (2003). Critical Research at Columbia: Lazarfeld's and Merton's "Mass Communication, Popular Taste, and Organized Social Action". Teoksessa: Katz, Elihu; Peters, John Durham; Liebes, Tamar & Orloff, Avril (toim.). *Canonic Texts in Media Reseach: Are There Any? Should There Be? How about These?* Cambridge: Polity, 12–38.
- Stokes, Jane (2003). *How to Do Media and Cultural Studies*. London: Sage.
- Traub, Hans (1933). Zeitung, Film, Rundfunk: Die Notwendigkeit ihrer einheitlichen Betrachtung. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung [virkaanastujaisaitelmä].
- Weber, Max (1911). Geschäftsbericht. Teoksessa *Verhandlungen des Ersten Deutschen Soziologentages vom 19.–22. Oktober 1910 in Frankfurt a. M.* Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 39–62.
- Williams, Carol T. & Wolfe, Gary K. (1979). *Elements of Research: A Guide for Writers*. Palo Alto: Mayfield.
- Wright, Georg Henrik von (1943). *Den logiska empirismen: en huvudriktning i modern filosofi*. Helsingfors: Söderström & Co.
- Wölfflin, Heinrich (1976 [1915]). *Kunsgeschichtliche Grundbegriffe: Das Problem der Stilentwicklung in der neueren Kunst*. 15. Aufl. Basel & Stuttgart: Schwabe & Co.